

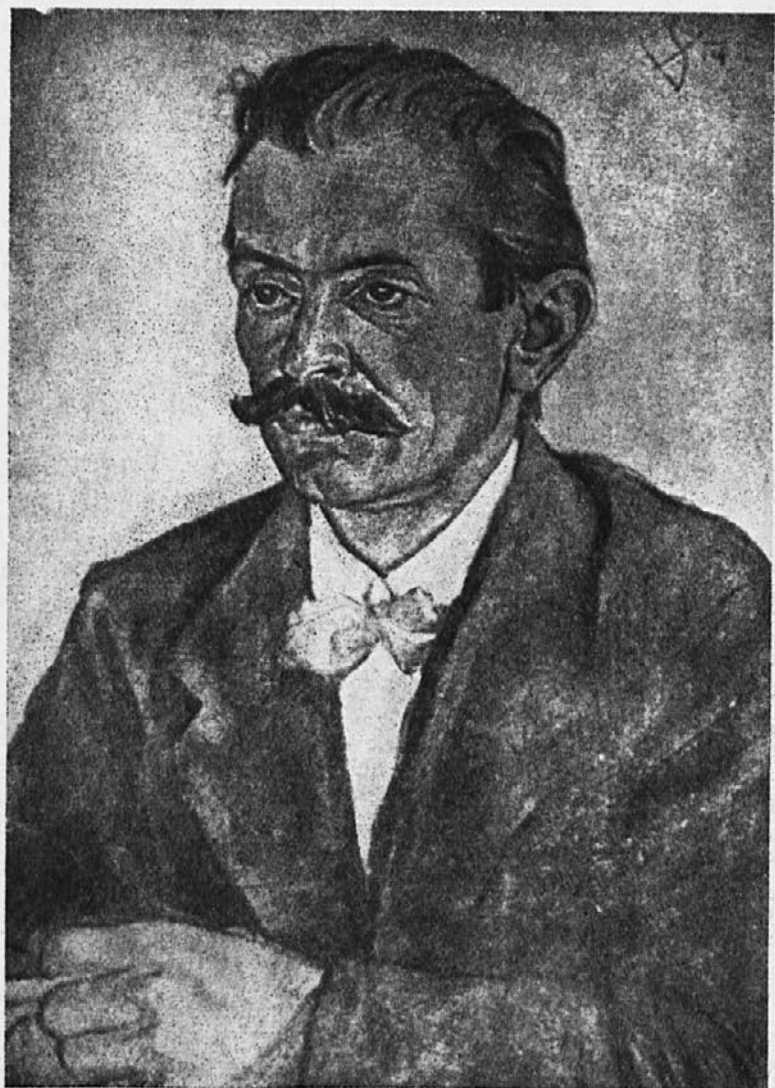
020.74/1957

**GLEDALIŠKI LIST
DRAME
SLOVENSKEGA
NARODNEGA GLEDALIŠČA
LJUBLJANA
ŠESTINTRIDESETI LETNIK
SEZONA 1956-57 — ŠTEV. 1
IZREDNA ŠTEVILKA**

**PARIŠKA KRONIKA
KRITIKE
DOKUMENTI
HISTORIAT
GOSTOVANJA DRAME
SLOVENSKEGA
NARODNEGA GLEDALIŠČA**

**S »HLAPCI«
IVANA CANKARJA
NA III. MEDNARODNEM
GLEDALIŠKEM
FESTIVALU V »THEATRE
SARAH BERNHARDT«
V PARIZU
1., 2. in 3. JULIJA 1956**

Akademski slikar Franc Podrekar: Ivan Cankar

Zadnje dni aprila sem bil v družbi članov jugoslovanske gledališko-literarne žirije za Sterijino Pozorje v Novem Sadu. V soboto, mislim, je bilo, ko mi je zastopnik uredništva Novosadskega Dnevnika sporočil sklep lista, da so nagrado za najboljšo igralsko kreacijo v predstavah izven območja Sterijinih nagrad podelili članu naše Drame, Stanetu Severju, za vlogo Jermana. Priznanja v družbi visokih tekmecev sem bil zelo vesel. Nisva se še dodobra poslovila, ko mi je prišel nasmejan nasproti predsednik odbora za Sterijino Pozorje Josip Vidmar, ki mi je prinesel vest, da je Komisija za kulturne zveze z inozemstvom izmed štirinajstih pregledanih uprizoritev jugoslovanskih gledališč soglasno izbrala za festival v Parizu naše „Hlapce“. Čestitanja vseprek, meni pa je, moram priznati, žlica, s katero sem zajemal juho, v roki zatrepetala in iz trenutkov sreče in veselja je stopil vame nemir pred izredno odgovornostjo.

Ta nemir je postopoma prešel v vse ožje sodelavce, v ves igralski zbor in, lahko rečem, v slehernega ljubitelja našega gledališča. Reči moram, da smo skušali storiti vse, da bi svetovni gledališki javnosti kot zastopniki Jugoslavije predstavili slovenskega dramškega klasika in mlado slovensko gledališko umetnost čim bolje.

Za našo dramatiko in gledališče je ta zgodovinski dogodek za nami. Morda še ne moremo povsem presoditi njegovega pomena.

Mislim, da je prav, če smo se odločili, izročiti našim ljudem strnjen pregled opravljenega dela.

Govori naj kot dokument ponosa, ki ga je dobila slovenska kultura v svetu.

Prijetna dolžnost mi naroča zahvalo vsem, ki so pripomogli do uspeha: Komisiji za kulturne zveze z inozemstvom v Beogradu, Izvršnemu svetu LRS, generalnemu direktorju III. mednarodnega gledališkega festivala v Parizu M. Julienu, našemu veleposlaništvu v Parizu, OLO Ljubljana, Upravnemu odboru SNG, Sidoniji Jerasovi, našemu tisku in vsem spoštovanim sodelavcem.

Posebna zahvala veljaj družini naše Drame: umetniškemu, tehničnemu in administrativnemu osebju. S svojo zmogljivostjo, ki so si jo težko priborili z vztrajnim in iskrenim umetniškim stremljenjem v komaj dobrih tridesetih letih svojega življenja, so bili priča priznanja, ki ga doma, skoro bi trdil, niso imeli. Za igro v Parizu so dobili mednarodno priznanje svoji zreli in živi umetnosti.

Med zahvalo mislim še na tiste neštevilne prijatelje, ki so s tiho lučko v srcu, z glasno besedo, s stiskom roke ali z drobnimi vrsticami skrbeli z nami in nas spremljali ob potovanju, ter se tega izrednega uspeha tudi iz srca razveselili.

Pariški nemir je za nami, preglejte ga in presodite. — Nas pa čakajo nove odgovornosti.

SLAVKO JAN

NAMESTO UVODA

„Na gostovanju Drame Slovenskega narodnega gledališča iz Ljubljane s Cankarjevimi HLAPCI na letošnjem tretjem svetovnem gledališkem festivalu v Parizu se je zgodilo nekaj, česar niso mogli in si niso upali predvidevati niti največji optimisti: gostovanje se je izpremenilo v pravi triumf slovenske in s tem jugoslovanske gledališke umetnosti.

Slovenska dramatika in slovensko gledališče sta svojo doslej najbolj zahtevno preizkušnjo pred tribunalom svetovne kritične javnosti prestala nadvse častno. Morda nismo niti še mi sami v vsej jasnosti dojeli več kot presenetljivega dejstva, pred katerim je od prijetnega presenečenja onemel ves gledališki svet: da se je namreč komaj enoinpol milijonski narod, ki je bil tako rekoč do včeraj suženj brez lastnega gledališča, v plemeniti tekmi s številnimi narodi, katerih večina ima več stoletno bogato gledališko tradicijo, uvrstil med najboljše. Intenzivnost in jasnost umetniškega izraza ljubljanskega ansambla je bila tolikšna, da je premotila prepad, ki je zijal med njim in občinstvom zaradi docela nerazumljivega jezika. Občinstvo, zbrano iz vsega sveta, je tako globoko doživelo Cankarjevo umetnino, kot bi bila igrana v vsem razumljivem jeziku. S tem je bil v celoti dosežen namen našega gostovanja in podan pomemben prispevek k namenu festivala, ki je v zbliževanju vseh ljudi sveta ob umetniških doživetjih, kakršna posredujejo dela vseh narodov, v formiranju zavesti o povezanosti vseh kultur, vseh dob, vseh umetniških iskanj ob skupni točki: ob človeku ne glede na vse razdalje, razlike in prepade.“

Tako se je glasila prva izjava, ki jo je po povratku iz Pariza dalo za slovensko kulturno jasnost vodstvo našega gledališča.

Od tedaj sta pretekla dva meseca. Časa dovolj, da smo v sebi uredili prve vtise ter da smo prve sodbe, izoblikovane v navdušenju in sreči, podvrgli kritičnemu razmisleku, upoštevaje pri tem vse številne komponente pariških dogodkov.

couqosSuarie

LE THEATRE
DRAMATIQUE NATIONAL
SLOVENE
de LJUBLJANA
présente

LES SERVITEURS
DRAME EN CINQ ACTES
de IVAN CANKAR

Vladimir Rijavec: naslovna stran pariškega gledališkega lista

V tem času smo svoje vtise in sodbe dopolnjevali z vtisi in sodbami kritikov in poročevalcev, jih analizirali in primerjali, ter se skušali dokopati do kar najbolj objektivnega odgovora na vprašanje o pomenu pariškega gostovanja.

In če bi po vsem tem danes kdo želel, naj na to vprašanje javno odgovorimo, bi nam ne bilo treba iskati novih besed in novih formulacij, marveč bi mirne duše ponovili pravkar navedene izjave. Le dodali bi še nekaj. Namreč, da se je v kulturnem življenju slovenskega naroda s tem gostovanjem zgodilo nekaj zelo pomembnega: njegovo mlado gledališče in njegova mlada dramatika sta s pariško afirmacijo stopili iz provincialne anonimnosti v svetovni auditorij ter v njem zasedli več kot dostojno mesto.

Toda slovenski javnosti smo dolžni o pariških dogodkih in o odmevih nanje izčrpno, obširno in natančno poročati. Da bi se pri poročanju kar najbolj zanesljivo izognili sleherni, tudi najmanjši neobjektivnosti, se bomo v poročilu omejili na vlogo kronista. Podali bomo faktografsko kroniko priprav na gostovanje, izvedbe gostovanja in odmevov nanj. Objavili bomo vse dokumente, ki bi našo javnost utegnili zanimati in vse kritike, ki nam jih je do zaključka redakcije uspelo dobiti. To poglavje za sedaj ne bo popolno. Nekatere tiskovne agencije, radijske postaje in gledališča nam obljubljenih kritik še niso poslala. Objavili jih bomo med sezono v rednih številkah Gledališkega lista. Vsekakor bomo slovensko javnost seznanili z vsemi kritikami naše pariške uprizoritve HLAPEV v neslovenskem tisku in to ne samo v odlomkih ali izvlečkih, marveč v celoti.

Kronistično nanizano in v splošnih, najbolj nujnih potezah komentirano gradivo naj služi slovenski javnosti za to, da si bo lahko ustvarila jasno in objektivno sodbo o prvem gostovanju slovenskega gledališča s slovenskim dramskim delom v mednarodni kritični areni in o pomenu tega dogodka za slovensko kulturno življenje.

2

PARISKI NATEČAJ

Misel o tem, da bi slovensko dramatiko in slovensko gledališče v mednarodni kritični areni predstavila ljubljanska Drama s HLAPCI, ni nova. Na prvem in drugem festivalu v Parizu je Jugoslavijo zastopalo Jugoslovansko dramsko

gledališče iz Beograda, vendar je v javnosti bilo slišati kritične glasove, ki so ugovarjali temu izboru. Izraženo je bilo mnenje, da je Jugoslovansko dramsko gledališče sicer centralna jugoslovanska gledališka ustanova, da pa ga samo to dejstvo ne predestinira za stalnega reprezentanta jugoslovanskega gledališča v tujini. V javnosti so se pojavila vprašanja, kdo odloča o gostovanjih naših gledališč v tujini in v anketah, ki sta jih razpisala beograjski NIN in ljubljanski NASI RAZGLEDI, so bili izraženi — sicer žal že *post festum* — številni predlogi, da bi morala v Pariz ljubljanska Drama s Cankarjem. Med vodilnimi gledališkimi in kulturnimi delavci, ki so že tedaj zastopali to mnenje, naj omenimo predsednika Slovenske akademije znanosti in umetnosti Josipa Vidmarja ter upravnika Srbskega narodnega gledališča v Beogradu Milana Bogdanovića. Kulturna javnost je vse bolj vztrajno terjala, naj bi ustrezni organi izbirali reprezentante za gostovanja v tujini z demokratično metodo natečajev in letos je za tretji svetovni gledališki festival v Parizu komisija za kulturne stike s tujino pri zveznem izvršnem svetu prvič tak natečaj tudi res razpisala. Razpis pariškega natečaja nosi datum 18. januar 1956. S tem je bila dana možnost, da se za pariški festival izbere uprizoritev, ki v določenem obdobju najbolje in najbolj dostojno reprezentira jugoslovansko dramsko književnost in jugoslovansko gledališče. Z natečajem je moč ugotoviti trenutno najvišji umetniški dosežek v gledališki ustvarjalnosti vse države.

Imenovano je bilo razsodišče v naslednji sestavi (po abecednem redu): Mirko Božić, zagrebški književnik in bivši direktor Drame Hrvatskega narodnega gledališča, Milan Dedinac, beograjski književnik in umetniški direktor Jugoslovanskega dramskega gledališča na razpoloženju, Eli Finci, beograjski gledališki kritik in književnik, Mata Milošević, režiser Jugoslovanskega dramskega gledališča in Josip Vidmar, predsednik Zveze književnikov Jugoslavije in predsednik Slovenske akademije znanosti in umetnosti.

Razpis pariškega natečaja je prinesel v že dramatično skrajno napeto sezono našega gledališča nov nemir in nova pričakovanja.

Posvet vodstva Drame z umetniškim svetom je bil kratek. Soglasen sklep se je glasil: v pariški natečaj se Drama SNG prijavi s Cankarjevimi HLAPCI. V našem pismu predsedniku komisije za kulturne stike s tujino Marku Ristiću od 27. januarja 1956 je med drugim rečeno: „Sma-

Slavko Jan

tram, da bi uprizoritev Cankarjevih HLAPCEV, ki je znana vsej naši kulturni javnosti in je prejela leta 1950 priznanje s prvo državno nagrado tako v režijskem kot igralskem pogledu — bila ena izmed tistih predstav, s katero bi lahko nastopili na dramskem festivalu v Parizu.“

Stane Sever, ki igra v HLAPCIH glavno vlogo, je sicer v tistem času ležal z zelo hudo poškodbo v bolnici, toda zdravniške prognoze so bile zelo optimistične in Stane Sever sam je imel občutek, da se mu zdravje dovolj naglo vrača.

Razpravljali smo tudi o pomislekih, ki so jih imeli proti HLAPCEM na pariškem festivalu nekateri kulturni delavci izven gledališča: ekskluzivnost problema, slovenska specifičnost, pomanjkanje zunanjih dramskih akcij v tretjem in petem dejanju, subtilnost dialoga, ki bi na ljudi, ki ne razumejo jezika, utegnil delovati utrujajoče itd., a prišli smo do zaključka, da so ti pomisleki pretirani, da proti njim govori dolga vrsta neprimerno tehtnejših in bolj bistvenih argumentov in da so torej HLAPCI v danem položaju najboljše, a obenem edina možna rešitev.

Viktor Molka

„Čakalno dobo“ smo prestajali različno: nekateri so bili veliki optimisti, drugi hudi skeptiki. Če danes pomislim nazaj, se mi zdi, da je prevladovala skepsa. Obetala se je ostra konkurenca. V natečaj se je prijavilo štirinajst jugoslovanskih gledališč. Naj omenim samo nekatere: Hrvatsko narodno gledališče s Shawovo SVETO IVANO in Marinkovičevo GLORIJO v režiji Bojana Stupice, Srbsko narodno gledališče s Krleževo AGONIJO v režiji Bojana Stupice, z GOSPODO GLEMBAJEVIMI istega avtorja v režiji Raše Plaoviča in z Woukovim UPOROM NA LADJI CAINE v režiji Huga Klajna, nadalje Zagrebško dramsko gledališče s Sterijo Popovićem v režiji dr. Branka Gavelle, Beograjsko dramsko gledališče prav tako s Sterijo Popovićem in z Williamsom, Narodno gledališče Sarajeva z Nušićem in Narodno gledališče Novi Sad z Oskarjem Davičem.

Časa za ugibanje ni bilo. Sezona je bila v polnem zaletu in 21. februarja smo prejeli od komisije za kulturne stike s tujino pismo, v katerem nas prosi, naj uvrstimo HLAPCE

v spored med 1. in 20. marcem: žirija si je morala predstaviti ogledati.

Položaj se je začel zapletati. Stane Sever je bil sicer že odpuščen iz bolnice, toda ne domov, marveč v zavod za rehabilitacijo invalidov v Laškem. Njegovo okrevanje ni napredovalo kot je od kraja kazalo. Jedva je hodil ob berglah in bilo je brezupno misliti, da bi lahko v marcu vadal in igral. „V najboljšem primeru v prvi polovici

aprila," so odgovarjali zdravniki na Stanetova in naša stokrat ponavljana vprašanja.

Po posredovanju Josipa Vidmarja je komisija za kulturne stike pristala na ta, za mesec dni podaljšani rok. Sodobne zdravstvene metode v zdravilišču Laško so toliko pomagale, da smo od 2. aprila dalje lahko Staneta Severja vozili iz zdravilišča na vaje v Ljubljano in 10. aprila je bila predstava za razsodišče.

Odločitev, da reprezentira na tretjem svetovnem gledališkem festivalu v Parizu Jugoslavijo Ljubljanska Drama s Cankarjevimi HLAPCI, je padla na seji razsodišča in komisije za kulturne stike s tujino v Beogradu dne 28. aprila 1956. Naslednjega dne, 29. aprila je Josip Vidmar sporočil odločitev direktorju Slavku Janu, ki se je tedaj mudil v Novem Sadu kot član razsodišča za podelitev nagrad na jugoslovanskem gledališkem festivalu STERIJINO POZORJE. Telegram direktorja Jana s to vestjo je prispel v Ljubljano še isti dan in odločitev smo sporočili ansamblu na interni prvomajski proslavi.

Pismo sporočilo Komisije za kulturne stike s tujino je prišlo v Ljubljano šele 10. maja 1956.

3

PRIPRAVE

Iz razigranega veselja, ki nas je prevzelo po sporočilu o izboru HLAPCEV za Pariz, smo kaj kmalu zapadli v resno zaskrbljenost. Koledar je neizprosno jasno govoril, da imamo za izvedbo cele vrste zelo odgovornih nalog na razpolago borih šest tednov. Priprave bi namreč morale biti končane do približno srede junija, ko je bilo treba vse gradivo poslati v Pariz.

Pregledali smo situacijo in reči moram, da ni bilo lahko obvladati nemir in zaskrbljenost. Na Pariz smo se morali pripravljati poleg dela za redno sezono, poleg repertoarnih priprav za prihodnjo sezono in poleg cele vrste nujnega dela, na primer v zvezi z gostovanjem MHT v Ljubljani itd.

Jasno nam je bilo, da moramo to edinstveno priložnost za afirmacijo slovenske in s tem jugoslovanske gledališke in dramske umetnosti pred svetom kar se dá temeljito izkoristiti in se na preizkušnjo z največjo skrbjo pripraviti. Predstavo je veljalo še dognati, zategniti v letih od premiere razrahljana mesta, prenoviti sceno in zavarovati vsa eventualna ranljiva mesta. Oborožiti se je veljalo z bogatim, obširnimi in jasnimi dokumentarnim gradivom, v katerem bo mednarodno občinstvo dobilo izčrpne odgovore na vprašanja, kdo smo Slovenci, kdo je Ivan Cankar, kako mesto zavzemajo HLAPCI v slovenski in jugoslovanski dramski literaturi itd. Direkcija Drame se je prelevila v pariški generalni štab. Razdelili smo si delo: direktor Jan je pravzel

splošno vodstvo in odgovornost, tajnik Jerman skrb za potne liste, potovanje in vse priprave nanj, tehnični šef Rijavec skrb za transport scene in tehnične posle v zvezi z gledališčem „Sarah Bernhardt“, podpisani pa skrb za dokumentacijo, za pariško publikacijo, za razstave in za propagando.

To je bil čas napetega, skrajno intenzivnega dela, neprespanih noči, posvetovanj, potovanj med Ljubljano in Beogradom, telefonad, prošenj, iskanj, pogajanj z uradi,

Na ljubljanski postaji pred odhodom — 29. VI. 1956

Foto Vlastja

ustanovami, z železnico, Putnikom, carino, tiskarnami, podjetji, vojaškimi oblastmi in zasebniki. Rečem lahko, da mi manjkalo na prvi pogled nepremagljivih težav, a da tudi ni manjkalo pripravljenosti in požrtvovalnosti. Na nobena vrata nismo potrkali zaman, na kogar koli smo se obrnili, je storil, kar je bilo v njegovi moči.

Po nekaj dneh intenzivnega dela se je položaj dovolj razčistil. Zaradi zelo zategnjenega finančnega vprašanja, smo morali izvesti bolečo selekcijo, toda vsi prizadeti, ki niso mogli priti na spisek pariškega gostovanja, so to vzeli z razumevanjem na znanje. Število sodelujočih smo morali zmanjšati na skrajni dopustni minimum, za sodelovanje v

množičnih scenah pa smo angažirali vse tehnično in drugo osebje, ki je šlo v Pariz. Navezani so bili prvi uspešni stiki z direktcijo festivala in z jugoslovansko ambasado v Parizu. V teku so bile tudi vse druge akcije v zvezi s tiskom publikacij, pripravljanjem razstav in propagandnimi prijemi.

Dne 6. junija je direktor ljubljanske Opere Smiljan Samec odnesel v Pariz podpisano pogodbo z direktcijo festivala, vse načrte inscenacije in razsvetljave, vse podatke za brezhibno funkcioniranje predstave v gledališču Sarah Bernhardt in goro propagandnega gradiva za redakcije pariškega tiska, gradivo o Hlapcih, o Cankarju, o slovenskem in jugoslovanskem gledališču v francoskem jeziku, dve sto velikih fotografij in načrte za dve pariški razstavi (Cankarjevo in gledališko).

Med zelo pomembna vprašanja v zvezi z gostovanjem spada prevod Hlapcev. V prvem trenutku si nismo upali niti pomisliti na to, da bi nam v tako kratkem času uspelo prevod oskrbeti in ga celo izdati. Toda profesor Sidonija Guinot-Jerasova se je na našo prošnjo vrgla na delo s tako intenzivnostjo, da je bil prevod dne 28. maja končan. Najprej smo ga nameravali samo razmnožiti, da si nam je bilo jasno, da je to zelo pomanjkljiv način. Po posredovanju člana Izvršnega sveta LRS Borisa Kocjančiča pa smo naleteli pri Zavodu za statistiko in evidenco LRS na izredno razumevanje: zavod je bil pripravljen prevzeti tiskanje prevoda Hlapcev ter nam jamčil, da bo publikacija izšla do srede junija. Državna založba Slovenije nam je priskočila na pomoč s tem, da je pristala na skupno izdajo ter prevzela nase del finančnih bremen za to knjigo.

Dne 28. maja smo sklicali širši krog strokovnjakov slavistov in romanistov, pred katerim je prevajalka prof. Jerasova brala svoj prevod. Prevajanje Cankarjevih del je težka in delikatna naloga, razen tega je bilo delo opravljeno v skrajni naglici, zato smo na iniciativo prevajalke prosili za konzultacijo in pomoč naslednje strokovnjake, ki smo jih povabili na bralni večer: Josip Vidmar, prof. dr. France Koblar, prof. Anton Sovre, prof. dr. Mirko Rupel, prof. dr. Stano Škerl, Ivan Potrč, Ivan Skušek, Božidar Borko, prof. Janko Kotnik, prof. France Dobrovoljc, prof. Boris Merhar ter člani direktcije in umetniškega sveta Drame. Posebej smo povabili Francoski institut, ki je na bralni večer delegiral tri svoje predstavnike, med njimi lektorja francoskega jezika na ljubljanski Univerzi. Vabljeni so bili tudi poročevalci vseh slovenskih časnikov in radia. Forum strokovnjakov je

Slovo na ljubljanski postaji — 29. VI. 1956

Foto Vlastja

poslušal francoski prevod HLAPCEV, dal nekaj sugestij, ki jih je prevajalka sprejela, ter ocenil njeno delo kot zelo dobro in kvalitetno.

Takoj naslednji dan so šli HLAPCI v francoskem prevodu v tisk in knjiga, ki je označena kot skupna izdaja Drame Slovenskega narodnega gledališča in Državne založbe Slovenije, je izšla dne 15. junija 1956 v vzorni grafični opremi Zavoda za statistiko in evidenco LRS in v nakladi 530 izvodov. Vse delo tiska so opravili uslužbenci Zavoda za statistiko in evidenco LRS v prostem času za zelo skromen honorar.

Nekaj dni pozneje je izšla reprezentativna publikacija, nekak pariški gledališki list v francoskem jeziku z naslednjo vsebino: prof. dr. France Koblar: Slovenska dramatika in slovensko gledališče, Josip Vidmar: Esej o Ivanu Cankarju, dr. Bratko Kreft: Esej o Cankarjevih HLAPCIH, podpisani: Vsebina HLAPCEV v dveh variantah, v kratki in v nadrobni od prizora do prizora, Filip Kumbatovič-Kalan: Slovensko gledališče na osvobojenem ozemlju, prof. France Dobrovoljc: Bibliografija prevodov Cankarjevih del v svetovne jezike,

šestnajst igralskih portretov izpod peresa Filipa Kumbato-
viča-Kalana, izvleček iz svetovnega repertoarja, ki ga je
doslej izvedla Drama SNG in odlomki iz vseh jugoslovanskih
kritik uprizoritve HLAPEV. Vse prispevke je prevedla
prof. Sidonija Guinot-Jerasova. Publikacija je izšla v vzorni
in reprezentativni grafični opremi Tiskarne Tone Tomšič,
ki nam je kljub preobremenjenosti šla pri tisku izredno na
roko. Načrt za naslovno stran je izdelal Vladimir Rijavec,
avtor Cankarjeve slike pa je akademski slikar Franc Podre-
kar. Fotografije sta prispevala Vlastja Simončič in Božo
Stajer. Publikacijo je uredil podpisani.

Tu se moramo nekoliko ustaviti ob vprašanju naslova.

Ze ko so prišle iz tujine prve prošnje časopisnih
agencij, naj sporočimo podatke o delu in avtorju, se je
pojavo vprašanje, kako prevesti naslov HLAPEV. V de-
bati so bile naslednje variante: LES SERVITEURS, LES
VALETS, LES AMES SERVILES, LES SERVES, L' INSTI-
TUTEUR JERMAN. Komisija za kulturne stike s tujino
je takoj po odločitvi javila v Pariz varianto LES SERVI-
TEURS in po dolgih debatah je nanjo pristalo tudi vodstvo
Drame, sicer s pridržkom, da naslov ne ustreza popolnoma,
da pa je vendarle zaradi enotnosti nastopa v tujini nemo-
goče izbrati novo varianto, zlasti še, ker je predsednik
komisije, književnik in dober poznavalec francoskega jezika
ter bivši jugoslovanski veleposlanik v Parizu, Marko Ristič
brezpogojno vztrajal pri prevodu LES SERVITEURS. Po
našem mnenju bi bil najustreznejši naslov LES AMES
SERVILES.

Nastal je takle položaj: v publikaciji in v sporočilih
smo zaradi enotnosti nastopa v tujini navajali naslov LES
SERVITEURS, dočim smo prevod Sidonije Guinot-Jerasove
izdali pod naslovom LES VALETS, ker je prevajalka vztra-
jala pri tej varianti in ker se je z njo solidariziral krog
strokovnjakov, povabljenih na branje prevoda dne 28. ma-
ja 1956.

Kot pa je razvidno iz objavljenih klišejev, se je zmeda
še povečala s tem, da je jugoslovanska ambasada v Parizu
kljub sporočilu komisije za kulturne stike s tujino vodstvu
festivala dala kar dva naslova: srbskega SLUGE in fran-
coskega LES VALETS. Vtis, ki ga je dobila tujina in vtis,
ki ga bo dobila po tem našem poročilu slovenska kulturna
javnost, glede naslova torej ni najboljši. V Parizu smo se
pojavi z delom, ki je bilo na nekaterih programih navedeno
pod naslovom HLAPEV, na nekaterih pod naslovom SLUGE,

na nekaterih pod naslovom LES VALETS in na nekaterih pod naslovom LES SERVITEURS. Krivca za ta nesporazum bi danes zaman iskali. V maglici je bilo na relacijah Ljubljana—Beograd—Pariz nemogoče vskladiti vsa različna gledanja, predvsem pa ni bilo mogoče vnaprej vedeti, da bo komisija za kulturne stike ukrepala po svoje in naša pariška ambasada po svoje. Kot omenjeno, smo mi iz navedenih in, mislimo, upoštevanja vrednih razlogov v svojih publikacijah šli na dva naslova: pri pariškem gledališkem listu zaradi enotnosti nastopa pred tujino na LES SERVITEURS kot je želela komisija za kulturne stike, pri knjižni izdaji prevoda pa na LES VALETS, ker je to knjigo moč smatrati kot samostojno izdajo brez izrecne zveze s pariškim gostovanjem in je bilo pač treba upoštevati odločitev prevajalke in foruma strokovnjakov.

Pripravili smo tudi Cankarjevo razstavo, v katero smo vključili naslednje eksponate:

francoski prevodi Cankarja: 1. Les oeuvres libres — Paris, 2. Ivan Cankar, Pages choisies;

angleški prevodi Cankarja: 3. Yerney's Justice by Ivan Cankar, New York 1926, 4. The Bailiff Yerney — Janko Lavrin — London 1930, 5. The Bailiff Yerney — Lavrinova — 1946;

italijanski prevodi Cankarja: 6. Il servo Bortolo e il suo diritto — 1945 — Trieste, 7. Il re di Betainova — Calvi — SEI, 8. Martin Kačur, biografia di un idealista — 1954, 9. Il racconto di Šimen Sirotnik — Giusti — Roma 1929, 10. La Bella Vida — Udine — 1926, 11. La mia vita — Calvi — Mantova 1930, 12. La mamma — Damiani — Roma 1945;

nemški prevodi Cankarja: 13. Das Haus zur barmherzigen Mutter Gottes — 1930, 14. Der Knecht Jernej — 1929, 15. Aus dem Florianital — 1947, 16. Spuk im Florianital — Wien — 1953;

madžarski prevodi Cankarja: 17. Jernej Szolgalegény — Budapest, 18. A szegénysoron — Budapest 1941;

češki prevodi Cankarja: 19. Bílá chrysantéma — Merka — 1920, 20. Vule a moc — Merka — Praga, 21. Pan' Judita — Merka, 22. Můj život — Jan Severin 1947 — Ostrava, 23. Tri povídky — Vybíral — 1918 — Praga, 24. Svate přímání a jiné příběhy — Praga 1914;

slovaški prevodi Cankarja: 25. Na závoze — Košice — 1947, 26. Mladost a jiné rozprávky — Mierka — Košice 1926; poljski prevod Cankarja: 27. Nowele — Varšava 1931; slovenske prve izdaje Cankarja: 28. Knjiga za lahko-miselne ljudi — 1901, 29. Za narodov blagor — 1901, 30. Ob zori — 1903, 31. Hlapec Jernej — 1907, 32. Krpanova kobila — 1907, 33. Zgodbe iz doline Šentflorjanske — 1908, 34. Za križem — 1909, 35. Hlapci — 1910, 36. Bela krizantema — 1910, 37. Milan in Milena — 1913, 38.—59. Cankarjevo Zbrano delo (21 knjig), 60. Podoba Ivana Cankarja;

61. Fotografija Ivana Cankarja, 62., 63. Fotokopiji (2) dveh strani iz rokopisa „Hlapec“ (naslovna stran in stran 27);

64. Povesi i rasskazi, Ogiz, Moskva 1945, 65. Il servo Bartolo, Trieste (II. izdaja);

66., 67. Pisma Ivana Cankarja (3 knjige), 68.—75. Izbrana dela Ivana Cankarja (8 zvezkov).

Gradivo za razstavo so nam dali na razpolago: Narodna in Univerzitetna knjižnica, Slovanska knjižnica, Cankarjeva založba in prof. France Dobrovoljc iz svoje zasebne knjižnice. Naši strokovni svetovalci pri izboru eksponatov so bili: prof. Alfonz Gspan, prof. France Dobrovoljc ter sodelavci NUK, SK in CZ. Razen članov direkcije Drame sta pri pripravi za razstavo sodelovala lektor Mirko Mahnič ter igralec in arhivar Dušan Škedl (zadnji tudi pri gledališki razstavi).

Pripravili smo tudi posebno gledališko razstavo, ki je vsebovala naslednje eksponate: scenske in kostumske skice najbolj uspelih predstav iz slovenskega in svetovnega repertoarja Drame SNG, fotografije uprizoritev, vse z legendami v francoskem jeziku, nadalje gledališke liste Drame SNG, zlasti izdaje ob uprizoritvah francoskih dramskih del ter publikacijo jugoslovanske sekcije Mednarodnega gledališkega instituta UNESCO THÉÂTRE YUGOSLAVE D'AUJOURD'HUI. Vseh eksponatov je bilo 127, od tega 54 skic in fotografij ter 73 tiskov.

Vse gradivo je bilo odposlano v Pariz 18. junija skupno s sceno in kostumi. Še pred tem so bili Hlapci v Ljubljani odigrani za abonma. Scena je bila prenovljena v tem smislu, da smo ozadje barvno stilizirali, prav tako nekatere elemente v drugem in četrtem dejanju.

Čas do odhoda smo uporabili za intenzivne ponavljalne vaje, razen tega smo iz Ljubljane poslali številnim kultur-

Na pariški
Gare de Lyon —
30. VI. 1956

nim in javnim delavcem Pariza in vse Francije pariške gledališke liste in prevode H LAPCEV z vabilom k našim pariškim predstavam.

Dne 24. junija je odpotoval v Pariz režiser France Jamnik, da bi pregledal priprave in stopil v kontakt z jugoslovansko ambasado in z direkcijo pariškega festivala.

Tik pred odhodom v Pariz smo v oddaji za izseljence Radia Ljubljana naslovili na naše rojake v Franciji naslednje vabilo:

„Rojaki, Slovenci v Franciji, kliče Vas Slovensko narodno gledališče iz Ljubljane! — Jutri v nedeljo, 1., v ponedeljek, 2. in v torek, 3. julija ob pol devetih zvečer bomo gostovali v Parizu v okviru III. mednarodnega gledališkega festivala. Prvič v zgodovini bo tokrat raz pariške odrske deske zvenela slovenska beseda našega velikega umetnika Ivana Cankarja. Uprizorili bomo njegovo dramo „Hlapci“, najbolj pomembno slovensko

tragedijo, pretresljivo zgodbo o slovenskem učitelju Jermanu in o njegovi borbi za to, da bi mogel hlapce izpremeniti v ljudi. — Dragi rojaki, Slovensko narodno gledališče iz Ljubljane, ki tokrat prvič nastopa pred svetovno kritično javnostjo, želi, da bi bili med njegovim občinstvom tudi vi in da bi se daleč od domovine srečali ob veliki umetnini Ivana Cankarja, ki vam bo v tujini posredovala domovino. — Predstave bodo — da ponovimo — v nedeljo, v ponedeljek in v torek, vsak večer ob pol devetih v Parizu v gledališču Sarah Bernhardt, Place du Châtelet, Metro Châtelet! Na svidenje, dragi rojaki!“

Iz Ljubljane smo odpotovali v petek, dne 29. junija ob 9.08 zelo vznemirjeni, vendar z zavestjo, da smo storili vse, kar je bilo v naši moči, in da smo se na odgovorno pariško preizkušnjo in na reprezentanco slovenske in jugoslovanske gledališke umetnosti v tujini pripravili z največjo skrbjo in zavzetostjo.

4

INTERMEZO: PARIŠKI FESTIVAL

Oglejmo si na kratko profil pariškega gledališkega festivala, se pravi torišče, na katerem smo se predstavili mednarodnemu občinstvu in na katerem smo se spoprijeli z mednarodno kritiko. Pariški mednarodni gledališki festival — Festival international d'art dramatique de la ville de Paris — je največja gledališka prireditev sveta. Posamezne države delegirajo — praviloma po izboru z natečaji — vsako leto svoje najboljše ansamble dramskih in opernih gledališč ter orkestrrov, vzporedno pa teče program izbranih filmov. Izredno srečna zamisel omogoča številnim kritikom, pisateljem in gledališkim delavcem vsako leto pregled čez najboljše in najvišje gledališke dosežke na svetu. Namesto da bi morali prepotovati ves svet, bivajo približno dva meseca, kolikor festival traja, v Parizu, in pred njihovimi očmi se zvrsti tako rekoč vse svetovno gledališče. Pariški festivali so organizirani z namenom, da pripravijo tla GLEDALIŠČU NARODOV ITI. V nekem smislu so njegovi predhodniki in letošnji tretji festival je bil, kot kaže, tudi zadnji, zakaj tik pred uresničitvijo je sklep dubrovniškega

kongresa ITI, da GLEDALIŠČE NARODOV začne z delom oktobra 1956. Direktor pariškega festivala je bil imenovan za direktorja GLEDALIŠČA NARODOV in pariška občina je že poklonila Organizaciji združenih narodov slavno Théâtre Sarah Bernhardt. GLEDALIŠČE NARODOV bo vzdrževal Mednarodni gledališki institut oziroma Organizacija združenih narodov z ustreznimi deleži članic, v njem pa bodo skozi vso sezono izmenoma nastopala gledališča posameznih narodov v svojih jezikih.

Na letošnjem festivalu, ki se je začel 14. maja in končal 21. julija, je 24 ansamblov izvedlo 35 odrskih del, 9 orkestrov je imelo 10 koncertov, o filmskem delu festivala pa žal nimamo podatkov. Sodelovala so naslednja dramska gledališča: Belgijsko Narodno gledališče Bruxelles z Ghelderodovo igro BARABBAS, Švedsko dramsko kraljevsko gledališče Stockholm s Strindbergovim OCETOM in s STRICKOM VANJO A. P. Čehova (17., 18. in 19. maj), Nizozemska Haaška komedija s HARLEQUINIADO T. Rattigana, ESCURIALOM M. Ghelderoda in s SOLO ZA OCETE J. Anouilha (22. in 24. maj), Maroško gledališče Rabat s predstavo SCAPINOVIH ZVIJAC, Narodni divadlo iz Prage s Karlom Čapkom in z Nezvalovo dramo SE DANES ZAHAJA SONCE NAD ATLANTIDO, ki jo ima letos na repertoarju tudi naše gledališče (29., 30. in 31. maj), Schillerjevo gledališče iz Zapadnega Berlina s Piscatorjevo dramatizacijo Tolstojeve VOJNE IN MIRU, dramsko gledališče iz Bochuma, Zap. Nemčija, z Goethejevim FAUSTOM in s Sartrovo dramo HUDIČ IN DOBRI BOG, Nemško gledališče iz Vzhodnega Berlina s Schillerjevo tragedijo KOVARSTVO IN LJUBEZEN; nadalje so sodelovale: Avstrija, Italija, Poljska, Romunija, Norveška, Španija, Irska, Velika Britanija, Izrael in Jugoslavija. Sovjetska zveza je že najjavljeno udeležbo v zadnjem trenutku odpovedala. Na sporedu so bila dela naslednjih dramskih avtorjev: Ghelderode, Strindberg, Čehov, Rattigan, Anouilh, Molière, Capek, Nezval, Tolstoj, Goethe, Sartre, Schiller, Hofmannsthal, Goldoni, Slovacki, Carragiale, Sebastian, (oba Romuna), Ibsen, de Castro, Cankar, Shaw, Hašek, Brecht (po vrstnem redu programa).

Pariški festivali sicer nimajo razsodišča, ki bi priznavało naslove zmagovalcev, vendar zbrani kritiki po navadi neoficialno sestavijo nekako listo najboljših gledališč. In na tej listi je letos ljubljanska Drama zavzela eno prvih mest.

V PARIZU

Potovanje je potekalo v redu. V Trstu nam je tržaško Slovensko narodno gledališče pripravilo nadvse prijetno presenečenje. Na postaji nas je pričakal ves ansambel na čelu z upravnikom dr. Andrejem Budalom in umetniškim vodjo Jožetom Babičem, nam izročil spominsko darilo in nam zaželel kar največji uspeh v Parizu. Na poti po Italiji so se številni člani našega ansambla spominjali tragičnega jubileja: pred 14 leti so na isti dan potovali v transportu internirancev v fašistično taborišče Gonars.

V Pariz smo prispeli v soboto, 30. junija ob pol 10 uri zjutraj. Istega dne smo se sestali s kulturnim svetnikom jugoslovanske ambasade Petrom Šegedinom in pregledali situacijo, ki žal ni bila najbolj rožnata. Preostalo je še veliko stvari, ki jih je bilo treba nujno urediti. Direktor Slavko Jan se je takoj povezal z direktorjo festivala in v vsej naglici so stekle zadnje priprave. Tehnično osebje je delalo ves popoldan in vso noč, naslednji dan je bil posvečen vajam, montaži razstave in zadnjim pripravam na predstavo.

Nemogoče je popisati napetost, ki je vladala v ansamblu pred prvo predstavo (v nedeljo, 1. julija 1956 ob 20.30). Nad Parizom je tisto nedeljo ležala svinčeno vrela soparica in v ogromnem avditoriju slavnega gledališča Sarah Bernhardt, v garderobah in na odru se je, vsaj nam se je tako zdelo, pritisk še stopnjeval. Težko si je predstaviti energijo, ki je bila potrebna, da je ansambel obvladal nemir, nervozo in napetost. Predstava je bila, jasno, rahlo nervozna, vendar izredno intenzivna. Opaziti je bilo nekako sunkovitost: po trenutkih, ko se je umirila, je zopet planila v izrazito poudarjeno napetost.

Ob koncu prvega dejanja je napeto tišino razdrobil navdušen aplavz. Z očmi sem se započil v avditorij in v trenutku mi je postalo jasno, da smo zmagali. To ni bil vljudnostni aplavz, bilo je mnogo več, bilo je čisto nekaj drugega: priznanje, ki je pomenilo zmago slovenskega pisatelja, režiserja in igralca nad kulturno elito kulturnega središča sveta. V prvem odmoru se je del občinstva zgrnil v velikem foyerju okoli naših razstav, del pa je obsedel v dvorani in začel intenzivno prebirati naše dokumentarno gradivo. Imel sem vtis kakor da si hočejo vsi hlastno po-

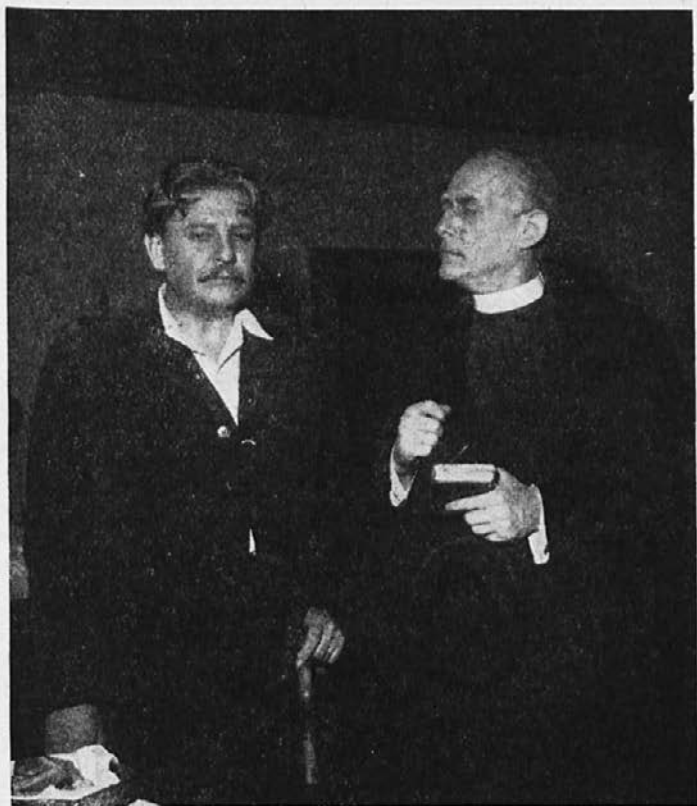
Gledališče „Sarah Bernhardt“ v Parizu

iskati odgovor na vprašanje: „Kdo so ti ljudje, ki so nas tako prijetno presenetili?“

Moreča napetost je popustila, navdušenje se je v nadaljnjem poteku predstave stopnjevalo in po četrtem dejanju se je zgodilo nekaj, kar nam je zaprlo sapo: dvorana se je prelomila v vzklikih „bravo, bravo!“ Med številnimi kritiki, igralci in režiserji, ki so prihajali med odmori za oder čestitat igralcem, režiserju in inscenatorju, je pridrvel tudi umetniški direktor festivala, in zasul ansambel s ploho najbolj navdušenih čestitk: „Ali slišite? Ali veste kaj to pomeni? To je največji uspeh, ki ste ga mogli doživeti! V dvorani je najbolj hladno občinstvo: razvajeni kritiki in pariški diplomatski zbor. In ti ljudje vam vzklikajo od navdušenja! To se zgodi silno redko!“

Naslednji dve predstavi sta bili še boljši in uspeh še večji. V tretjem dejanju, ki smo se ga najbolj bali, ker je v njem največ subtilnih, tujemu občinstvu nerazumljivih dialogov, a malo zunanje dramske akcije, je smrtno tišino v avditoriju prelomil aplavz na odprti sceni, z navdušenim vzklikanjem pa je občinstvo zasulo igralce tudi po vseh ostalih, ne le po najbolj učinkovitem četrtem dejanju.

Med odmori smo se v foyeru, kjer so bile naše razstave, seznanili s številnimi tujimi gledališkimi delavci in kritiki. V bežnih razgovorih so vsi po vrsti izražali presenečenje in navdušenje. Vsi ti razgovori bi se dali strniti v naslednjih besedah: „Prišli smo na vašo predstavo s precejšnjo skepso: kaj pa naj bi nam imelo pokazati gledališče takega majcega naroda, kaj bi nam neki mogel novega odkriti komaj znani Ivan Cankar, pisatelj z neizgovorljivim imenom? Prišli smo pravzaprav bolj po službeni dolžnosti, nekoliko tudi iz radovednosti in, priznamo, z namenom, da jo že po prvem dejanju popihamo. Toda dali ste nam pošteno lekcijo, ki je ne bomo nikoli pozabili: poučili ste nas, da ne gre soditi a priori, da pa zlasti ne gre soditi vnaprej glede na velikost naroda, čigar gledališče prihaja v goste, še manj pa glede na njegovo tradicijo z bolj ali manj častitljivo brado. Spravili ste nas v hudo zadrego: kot šolarčki smo zardeli od sramu, ker ne poznamo velikega humanista Ivana Cankarja (mimogrede: zakaj ga tako ljubosumno skrivate, zakaj ga več ne prevajate v svetovne jezike, zakaj se vaša diplomatska predstavništva ne potrudijo, da bi ga svet bolje spoznal? Ali nimate prevajalcev, ali nimate ljudi z organizacijskimi sposobnostmi, ki bi Cankarjeva dela plasirali?). In zagodli ste jo našim ljubicam, znancem in poslovnim tovarišem: vsi smo namreč pozabili na sestanke, za katere smo bili zmenjeni po prvem dejanju. Nikomur ni več prišlo na misel, da bi odšel pred koncem predstave, zakaj bila je tako presenečenje, tako odkritje, tako doživetje, da ga je komaj moč ustrezno popisati. Vaša predstava je kot bomba vzburla prenasršeno pariško festivalsko vzdušje, mi pa smo se iz hladnih, nedostopnih kritikov prelevili v mladeniče, ki ploskajo do onemoglosti, navdušeno vzklikajo, kot petošolčki tekajo po brezkončnih stopnicah stare hiše Sarah Bernhardt, stikajo po garderobah za igralci, jim čestitajo, se jim zahvaljujejo in se nato z beležnico in svinčnikom lotijo razstave in dokumentarnega gradiva ter študirajo zanimivo, presenetljivo bogato fiziognomijo Drame Slovenskega narodnega gledališča iz Ljubljane (zaupno na uho naj vam priznamo, da smo morali temeljito zariti nosove v zemljevide, preden smo odkrili to zagonetno mesto s popolnoma neizrekljivim imenom), njenega repertoarja, njenega ansambla in dramatika Ivana Cankarja.“ V foyeru gledališča Sarah Bernhardt sem srečal enega samega kritika, ki je hotel nergati. V bežnem pogovoru mi je dejal, da sicer načelno zelo nasprotuje realizmu in realističnemu

Stane Sever in Maks Furijan v petem dejanju
Posnetek med prvo pariško predstavo

Foto Lipnitzki, Pariz

gledališču, da ne priznava „reproduciranega življenja“ in da ga ne uvršča v kategorijo umetnosti, da pa mora vendarle priznati, da je predstava HLAPCEV v svojem stilu izredno dognana in impozantna. Toda imel sem vtis, da bi ta kritik ne bil srečen, če bi ne dodal še naslednje pripombe, ki izdaja naravnost žaljivo politično nestrpnost, in ki diskvalificira tudi prej izraženo mnenje o predstavi. Dejal je namreč: „Toda te sijajne figure so ustvarili sami stari igralci. Nikar mi ne poskusite dokazovati, da imata za visok nivo teh igralcev zasluge socializem in maršal Tito, saj vidim, da so to osebnosti, ki so bile umetniško formirane

že pred revolucijo.“ Pogovor o gledališču na tej platformi je seveda docela nemogoč, zato sem s tem kritikom, zdi se mi, da je bil Anglež, pogovor prekinil, ne da bi mu na njegovo izzivalno izjavo karkoli odgovoril. Gotovo je sedelo v avditoriju še nekaj ljudi njegove sorte in kako neki so se počutili med navdušenimi ovacijami delu in izvedbi? Prav gotovo ne najudobneje.

Kakšno je bilo po doseženem uspehu razpoloženje v ansamblu, si ni težko predstavljati. Mislim, da so bili to za vse člane Drame SNG najsrečnejši trenutki.

Toda kot kronisti se moramo omejiti na nizanje dogodkov. Preskočimo torej na sprejem, ki ga je priredila na jugoslovanski ambasadi soproga odsotnega veleposlanika dr. Aleša Beblerja. Sprejem je bil v torek, dne 3. julija ob 12 uri, po prvih dveh predstavah, in vtis, ki sta ga naredili, so poznavalci merili tudi po udeležbi na tem sprejemu: bila je izredno velika. Udeležili so se ga malodane vsi povabljeni kulturni delavci Pariza in tudi na tem sprejemu ni bilo čestitkam ne konca ne kraja.

Zanimanje za slovensko gledališče je prišlo do izraza tudi pri radijskih intervjujih z vodstvom Drame SNG. Prvotno je bil predviden samo intervju za francoski radio in za posebno festivalsko oddajo, v teku snemanja (3. julija ob 16 uri) pa sta za intervjuje zaprosili še britanska radijska družba BBC in romunski radio. V teh intervjujih so sodelovali direktor Slavko Jan, tajnik in igralec Janez Jerman, režiser France Jamnik in podpisani. Tajnik in igralec Janez Jerman je poleg tega za posebno festivalsko radijsko oddajo recitiral pesem Jacquesa Preverta: *Une tasse du caffè*.

Tiskovna konferenca z novinarji, kritiki in gledališkimi delavci je bila prvotno predvidena na nedeljo, 1. julija popoldne, se pravi pred prvo predstavo. Ker pa ni bila pravočasno sklicana, smo jo morali prestaviti na torek, dne 3. julija (ob 18 uri). Udeležba je bila kljub pozno razposlanim vabilom dokaj dobra in kritiki, ki so se udeleževali vseh tiskovnih konferenc, so nam zatrjevali, da sodi naša med najbolj intenzivne, najbolj izčrpne in najbolj zanimive. Konferenco je vodil režiser France Jamnik, udeležili pa so se je z naše strani direktor Slavko Jan, tajnik Janez Jerman, scenarist ing. arh. V. Molka in podpisani. Po pozdravu umetniškega direktorja festivala Clauda Plansona je imel podpisani naslednji uvodni referat:

Ansambel HLAPCEV z režiserjem Slavkom Janom na odprtem odru
„Théâtre Sarah Bernhardt“ po prvi pariški predstavi

Foto Lipnitski, Pariz

„Dame in gospodje! Težko je pred tribunalom svetovne kritične javnosti v kratkih besedah predstaviti gledališče naroda, katerega kulturne manifestacije so temu tribunalu iz objektivnih razlogov precejšnje neznanke: majhnost tega naroda, njegova tragična zgodovinska usoda in pa jezikovne razlike so postavile medenj in med svet pregraje, ki jih začenjamo uspešneje premagovati šele v zadnjem času intenzivnega zblževanja med narodi, v času intenzivnega formiranja evropske in svetovne enotne zavesti, h kateri bistveno prispeva prav izmenjava kulturnih manifestacij med posameznimi narodi.

Naše gledališče, Drama Slovenskega narodnega gledališča Ljubljana je osrednje nacionalno gledališče slovenskega naroda, naroda, katerega življenjski prostor na usodnem križišču kulturnih, političnih in ekonomskih vplivov na meji srednje Evrope meri vsega dvajset tisoč kvadratnih kilometrov prečudovito lepe, a trde in skope zemlje, naroda, ki si je šele pred

kratkim po več stoletni sužnosti priboril svobodo in izšel kot zmagovalec s samo en milijon in pol pripadniki, ki danes žive v federativni skupnosti s še štirimi južnoslovanskimi narodi v okviru Federativne ljudske republike Jugoslavije kot samostojna nacionalna republika. Na festivalu predstavljamo kot Slovenci mnogo-nacionalno državno skupnost Jugoslavije.

Jugoslavija ima danes pri petnajstih milijonih prebivalcev 64 dramskih gledališč in enajst oper, od tega Slovenija pri enem milijonu in pol prebivalcev sedem dramskih gledališč in dve operi. V vsej državi pride eno gledališče na približno dve sto tisoč prebivalcev, eno dramsko gledališče na približno 238.000 prebivalcev, dočim pride v Sloveniji eno gledališče na 159.000 prebivalcev, a eno dramsko gledališče na 215.000 prebivalcev.

Vsa ta gledališča so državna in jih vzdržujejo federacija, posamezne republike, mesta in okraji. Privatnih poklicnih gledališč ni, pač pa imamo veliko število amaterskih odrov, že samo v Sloveniji okoli osem sto. Amaterji igrajo v kulturnih domovih, ki ga ima vsaka večja vas. Nekateri teh domov so starejši, večina pa je zgrajena v zadnjih letih in ima solidno sodobno tehnično opremo. Novih gledaliških hiš je bilo v vsej Jugoslaviji po osvoboditvi leta 1945 zgrajenih pet, od tega v Sloveniji ena. Število poklicnih gledališč se je v primerjavi s predvojnimi stanjem zvišalo približno za sedem sto procentov. Vstopnina v državna gledališča je zelo nizka. Ker so vsa gledališča subvencionirana, ne formirajo cen vstopnicam na podlagi ekonomskega računa, marveč po zmogljivosti kupne moči občinstva. Tako stane najboljša vstopnica za naše centralno slovensko dramsko gledališče vsoto, ki jo zasluži visoko kvalificirani industrijski delavec v dveh urah. Indeks obiska je glede na okoliščine in razvoj sorazmerno visok: dosega višino 1 do 1,5.

Po tipu so vsa jugoslovanska gledališča repertoarna gledališča z eklektično sestavo programov: vsako sezono naštudirajo določeno število premier — glede na zmogljivost in potrebe od pet do petnajst v sezoni — in ta dela igrajo izmenoma. Gledališč, ki bi igrala en suite, v Jugoslaviji ni, razen na področju lutkovnih gledališč. Nekatera gledališča — med prvimi ravno naše — uvajajo v svojih eksperimentalnih studijih tudi bralne

predstave, a uprizoritve v krogu goji eno specifično gledališče v Ljubljani. Nekaj je specifičnih gledališč za otroke in mladino, a zaradi velikanskega zanimanja in navala redno uprizarjajo dela za otroke in mladino tudi skoraj vsa ostala gledališča, na primer naše gledališče vsako sezono po eno tako delo.

Obisk je v večini gledališč organiziran po abonmajih, tako ima na primer naše gledališče vsako premiero oddano vnaprej za petnajst predstav, dočim za

Stane Sever, Ančka Levarjeva in Maks Furijan
po prvi pariški predstavi — Posnetek za francoski tisk

Foto Lipnitzki, Pariz

ostalo občinstvo to število naraste v eni sezoni maksimalno do štirideset uprizoritev, pri delih, ki ostanejo v železnem repertoarju več let, pa tudi mnogo više.

Repertoarji so, kot omenjeno, eklektični in zajemajo svetovno in domačo klasiko ter sodobno dramatiko vseh narodov v težnji, da glede na sistem dela posredujejo vsako sezono ožji, v daljši perspektivi pa širši izbor najboljših klasičnih del, dopolnjen s sodobnimi deli vseh narodov.

Naše gledališče ima — kot vsa ostala — stalno angažiran umetniški ansambel, ki v našem primeru šteje petinštirideset igralcev, štiri režiserje, enega dramaturga, dva scenografa in dva slikarja kostumov. V sezoni naštudiramo povprečno dvanajst premier in

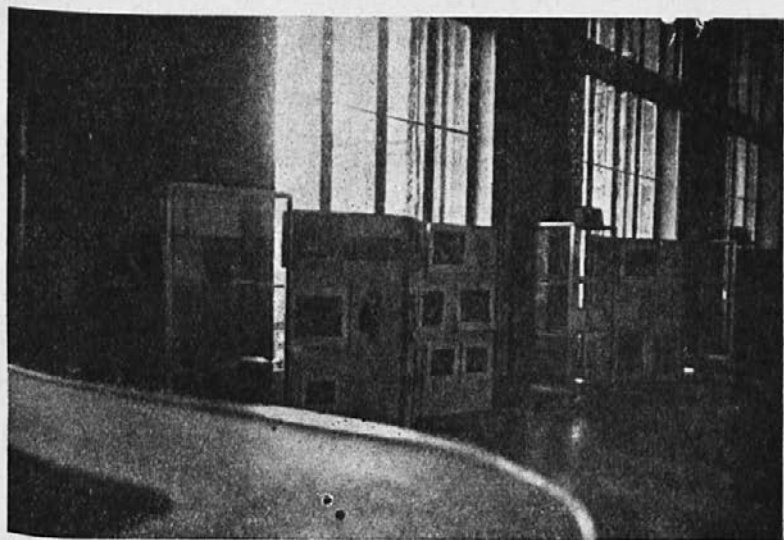
uprizorimo približno 270 predstav s približno 130.000 obiskovalci v sezoni. Repertoarno je naše gledališče zajelo in zajema vsa pomembna dela iz klasike vseh svetovnih narodov — preigrali smo ogromno in ni stilnega ter historičnega obdobja, ki bi iz njega še ne črpali.

Najpomembnejši klasiki so na repertoarju redno vsako sezono, pri tem pa posvečamo vso skrb tudi sodobnim delom. Sodobna domača in tuja dela zavzemajo vsako sezono približno polovico repertoarja in naj omenim, da gremo pri tem v veliko širino, saj so bila v zadnjih letih uprizorjena ali so v repertoarju dela med drugim naslednjih znanih sodobnih avtorjev: Salacrou, Anouilh, Giraudoux, Aimé, Miller, Williams, Wilder, Galsworthy, Ustinov, Priestley, Hucksley, Čapek, Nezval, Gorki, Simonov, Pirandello, Brecht.

Slovensko gledališče tokrat prvič v svoji zgodovini nastopa pred izbranim svetovnim kritičnim tribunalom. Prinaša delo svojega največjega dramatika Ivana Cankarja. Prepričan sem, da bodo v tej tragediji zazvene številne konsonance z usodno pomembnimi problemi in intimnimi doživetji vseh gledalcev, vseh narodov, vseh ljudi in da bo naša umetnost premostila prepad, ki nas loči zaradi jezikovnih razlik in da bo torej neznana in vsem nerazumljiva slovenska beseda po zaslugi umetniške intenzivnosti postala razumljiva in jasna vsem.

V tem smislu, dame in gospodje, dovolite, da vas zelo prisrčno pozdravim v imenu Slovenskega narodnega gledališča Ljubljana, v imenu vseh slovenskih in v imenu vseh jugoslovanskih gledaliških delavcev.“

Navzoči kritiki in gledališki delavci so se nadrobno zanimali za repertoar, sistem dela, študijske možnosti, vzgojo igralskih kadrov, sistem angažiranja (iz amaterskih vrst ali samo iz absolventov igralskih šol), za finančna vprašanja, vprašanja izvirne dramatike, vprašanja upravljanja gledališč, za sistem upravnih odborov in umetniških svetov itd. O sami predstavi so se nizala sama pozitivna in pohvalna mnenja. Ob vprašanju inscenacije se je sprožilo načelno razpravljanje o realizmu in stilizaciji. Zanimivo razpravo je nenadoma prekinila nekdanja članica MHT, igralka A. Aleksejeva d'Arsen z naslednjimi besedami: „Od svojega šestega leta dalje živim intenzivno z gledališčem, a moram reči, da me že leta in leta nobena gledališka pred-

Pogled v foyer gledališča „Sarah Bernhardt“
z našima razstavama

Amaterski posnetek: Jernej Jan

stava ni tako pretresla, kot so me pretresli HLAPCI. Vso noč nisem mogla zatisniti očesa zaradi te predstave, ki je po mojem mnenju najboljša, kar smo jih videli na letošnjem pariškem festivalu. V stilu te predstave in v veličini igralskih ustvaritev vidim požlahtnjene in poglobljene sadove sistema Stanislavskega. Mislim da je naša dolžnost, da se ansamblu, ki nam je pripravil tako doživetje, poklonimo in zahvalimo.“ Na te njene besede je avditorij kritikov, gledaliških direktorjev in dramskih pisateljev, zbranih iz vse Evrope, začel navdušeno ploskati in aplavz se kar ni hotel poleči.

Kot kronisti moramo zabeležiti, da na tiskovni konferenci, ki je trajala skoraj dve uri, glede dela, režije, scene, igralskih ustvaritev in kostumske opreme, ni bila izrečena niti ena sama negativna pripomba.

Preden preidemo na kritike, se moramo ustaviti še ob vprašanju obiska. Obisk smo imeli relativno slab. Prva predstava je bila zasedena okoli dveh tretjin, naslednji dve pa okoli ene tretjine. Toda publika, ki je prišla, je bila čudovita. HLAPCE je v Parizu videl izbor najboljše, naj-

bolj zahtevne in najbolj kritične publike iz vsega sveta. Če odštejemo kritike in diplomate, ki so prišli v gledališče nekako po službeni dolžnosti, moremo reči, da je bil zbran v avditoriju gledališča Sarah Bernhardt cvet ljudi, ki imajo gledališko umetnost zares radi in ki so hoteli dobiti odgovor na vprašanje, kakšno je gledališče nekega neznanega, tako rekoč mikroskopsko majhnega slovenskega naroda.

Na vprašanje, kje so vzroki za tako slab obisk, bomo stežka dali izčrpen odgovor. Premalo poznamo pariške razmere. Poznavalci pravijo, da je obisk vseh predstav, ki niso pripravljene z bučno reklamo, pri katerih ne sodelujejo svetovno znane veličine in pri katerih ne gre za renomirana gledališča velikih narodov, v tem letnem času v Parizu sorazmerno slab. Prav zaradi slabega obiska so prireditelji festivala že letos razmišljali o tem, da bi festival predstavili na zimske mesece, vendar so ostali pri starem, ker je bil letošnji festival, kot omenjeno, zadnji, predstave in gostovanja v bodočem GLEDALIŠČU NARODOV pa bodo tako in tako v redni sezoni.

V Parizu imamo premalo zvez, da bi mogli plasirati reklamne članke pred gostovanjem. Tudi naši ambasadi je uspelo plasirati samo en intervju v pariškem radiu. (Izjema je seveda glasilo ambasade LES NOUVELLES YUGOSLAVES, ki je objavilo veliko gradiva. Žal ima ta list minimalno naklado.) Vedeti je treba, da so zvezani s takimi ukrepi v Parizu ogromni stroški, bodisi da je treba reklamne članke oziroma objavo reklamnih člankov plačati kot oglas, bodisi da je treba prirediti za kritike in gledališke poročevalce dolgo pred gostovanjem poseben sprejem, na katerem dobe udeleženci vse gradivo, ki ga nato eventualno objavijo. Naša finančna sredstva so bila veliko preskromna, da bi mogli izvesti tak ukrep. Ne glede na vse to pa sorazmerno slab obisk (mimogrede naj omenim, da so imela skoro enak obisk tudi renomirano Piccolo teatro di Milano in še nekatera druga gledališča, zlasti gledališča malih narodov) nima nobene zveze z uspehom našega gostovanja. Lahko bi si dovolili celo trditi, da je uspeh ob tem obisku še večji, kajti pri nabiti dvorani ima človek vtis navdušenega aplavza že, če vsakdo le nekajkrat zaploska. Če pa je dvorana slabo zasedena, a občinstvo vendarle tako aplavdira in vzklika, da zagrinja avditorij in oder pravi vihar navdušenja, potem si človek lahko predstavlja, v kake ovacije bi se lahko večer izpremenil, če bi bil ogromni avditorij gledališča Sarah Bernhardt poln. In navsezadnje bi lahko

Pogled v avlo gledališča
„Sarah Bernhardt“

Amaterski posnetek:
Jernej Jan

rekli, da so našo predstavo v Parizu videli vsi, ki so jo morali videti: kritiki in tisti, ki z gledališčem resnično živijo. Da pa na naše predstave ni prišel pariški meščan, je skoraj razumljivo.

Posebej pa velja omeniti, da je številčno zelo močna jugoslovanska kolonija v Parizu popolnoma odpovedala in hudo razočarala. Jugoslovani so predstavljali med občinstvom najmanjši procent, dočim so pri drugih malih narodih predstavljali največjega. Za nekatere goste na festivalu trdijo, da so imeli v avditoriju poleg kritikov in oficialnih gostov samo svoje rojake. Nad poraznim dejstvom v primeru Jugoslavije in jugoslovanske pariške kolonije pa se velja temeljito zamisliti. Kot kronisti se ne moremo spuščati v analizo tega vprašanja, moramo pa omeniti, da je še večina tistih Jugoslovancev, ki so v gledališče prišli, hotela vstopnice zastonj. V direkciji festivala nam je nekdo zastavil vprašanje, kako bi bilo, če bi prišlo gostovat v Pariz kako jugoslovansko nogometno moštvo. Na to vprašanje nismo odgovorili, zastaviti pa bi si morali pravzaprav sami in zastaviti bi ga morali, četudi kot kronisti, jugoslovanski koloniji v Parizu.

KRITIKE IN POROČILA

V tem poglavju objavljamo le prevode neslovenskih poročil in kritik. Za to omejitev smo se odločili, ker je gradivo v slovenskem tisku bralcem tako in tako na razpolago. Objavljamo pa poročilo francoskega pisatelja Marcela Schneiderja, ki ga je v slovenskem prevodu prva natisnila Tedenska tribuna, dne 19. VII. 1956. Vsi zapisi o pariškem gostovanju v slovenskem tisku so navedeni v bibliografskem pregledu D. Škedla.

Prvi dve kritiki naše pariške uprizoritve sta izšli v torek, dne 3. julija in sicer v MONDU in v dnevniku LE PARISIEN LIBÉRÉ. Ta je objavil zanimivo karikaturu, ki jo ponatiskujemo. Kritika, katere avtor je Georges Lermnier, se glasi: „Satira in pridiga, satira na neko dobo, ki velja za vsa obdobja, pridiga, prežeta s plemenitim humanizmom po načinu 19. stoletja, ki pa še dandanašnji učinkuje, v vsem tem je ibsenški drami Ivana Cankarja (1876—1918) uspelo prodreti. Kako pa naj bi se sploh upirali čudoviti interpretaciji ljubljanske družine? Nadrobno izpeljan realizem, ki gre prav do najmanjših odtenkov in poustvarja življenje s presenetljivo močjo, odrska postavitev, znamenita po natančni obdelavi in svojskem vzdušju Slavka Jana, spretna inscenacija Viktorja Molke, vse se šteje v prid tem HLAPEM“.

Manjši slovenski kraj, ki ga mrzlično pretresajo volitve. V lasih sta si dve stranki: liberalna in klerikalna. Prevlada zadnja. Oblast je v rokah župnika, trdega človeka, ki po vsem videzu spregleda, da bodi čednost ljubezni do bližnjega prvi člen njegovega verovanja. Ljudje, ki so še včeraj razkazovali trdnost svojega prepričanja, sedaj kar tekmujejo v pobožnosti in hlapčevstvu: tako na primer Komar, vetrnjak prve vrste, vaški hinavec, ki je celo pripravljen ovajati. Cankar je tu upodobil portret, podoben Mirbeaujevim ali Daumierovim. Stežka bi mogel iti dlje v ohlapnosti značaja, v meščanski podlosti in oportunistu. A takšnih Komarjev, kakršen je ta, je najti po svetu kar moč veliko, danes več ko včeraj, a nedvomno precej manj ko jutri!

V tej garjevi vasi, ki jo družijo strah v cementirano enovitost, ima edino učitelj Jerman vero v človeški razvoj. V prekrasnem prizoru skuša govoriti sovražni množici, ki

se je bila zbrala v gostilni. Navzlic kovaču Kalandru, zola-
jevskemu tipu, ga kamenjajo. In ta posvetni Kristus obupa
nad človeštvom. Hoče se končati, ko zasliši klic umirajoče
matere in pa Lojzke, edine žene, ki ga je razumela. In v
ljubezni bo našel moč, da bo nadaljeval to Sizifovo delo,
izboljševanje človeškega rodu in osvobajanje človeka.

Tu bi veljalo naštet vse igralce, tudi najmanjše vloge.
Maks Furijan je župnik s cezarsko in asketsko krinko. Najsi
je še takšno nasprotje našemu učitelju, je vendar edini, ki
je umešen iz istega testa. Furijan je do kraja izrazil zamo-
tanost vloge. Stane Sever podčrtava brez pretiravanja mesi-
janstvo svoje stvaritve, tip večnega upornika, ki ne bo

Vitrina z našim reklamnim gradivom
na fasadi gledališča „Sarah Bernhardt“

Amaterski posnetek: Jernej Jan

nikdar v živelih ljudeh prepoznal podobe Človeka, o ka-
terem sanja. Pavle Kovič je Komar, grozljiv in lepek Komar,
prostaški kot le kdo. Lepa vloga, a tudi velik igralec. Ančka
Levarjeva je lepa in ganljiva Lojzka.“ (Prevedel profesor
Marijan Tavčar.)

Isti dan (3. julija) se je v LE MONDU oglasil k besedi
eden najbolj upoštevanih pariških kritičnih avtoritet, Robert
Kemp. Takole pravi:

„Ti igralci Narodnega gledališča iz Ljubljane, ti pa res
igrajo z zavzetostjo in z žarom. Igrajo v Antoinovem slogu,
težje po naravnem, pri tem pa obračajo občinstvu hrbet, se
izogibajo vsakršnega deklamiranja, radi šepetaje stikajo
glave, kakor da nas ni tam in bi se hoteli varovati in-
diskrecij. Dobili smo na razpolago nadroben povzetek petih

dejanj 'Hlapcev', na vso moč protiklerikalnega in hudirjevo republikanskega gledališkega dela, ki ga je pred obema vojnama napisal Ivan Cankar (1876—1918) s socialističnim nadihom, a predvsem nasprotujoč obskurantstvu in praznovanju... Hlapci so ljudje brez hrbtenice, ki poklekajo pred klerikalno stranko, ko požanje zmago, a pred volitvami, ki naj bi po utvarah levice prinesle le-tej večino, dvigajo svoj glas ter se na vse pretege repenčijo... Pa ni tako. Tedaj se lutka, kakršen je Komar, vrže pred starim Hvastjo na kolena, pred tistim, ki ga je še dan poprej prostaško žalil. Takrat prikoraka med špalirjem premagancev s sklonjenimi glavami župnik, ves vzvišen in zaničljiv. In na šolsko steno znova razpno velik lesen križ... Edino čisti in pogumni učitelj Jerman ostane zvest svojemu prepričanju in nadaljuje svoje poslanstvo. Kakor da je v celoti vzet iz Zolaja ali Mirbeauja. Le kako nas ta preproščina in vnema ne bi ganili! Saj nas celo prav močno pomladita...

Ubogi Jerman... Še celo tista mala neumnica Anka, o kateri sanja njegovo srce, brije norce iz njega, iz njegove zgovornosti, njegovih idej, in to na večer, ko napove v gostilni shod. Jermanov govor se kar dobro začinja, s podsmehom. Pa ga razumejo? Tercialke bevskaajo, mogetci hrume in besne. Kamenjajo ga. Da ni bilo jeklenih mišic kovača Kalandra, ki nima zanj stol nobene teže, bi ga potolkli do kraja... Česa vsega ne store, da bi prišli Jermanu do živega! Izrabijo celo bolezen njegove uboge matere. Župnik je pretirano sladek in neupogljiv. G. Eugène Sue bi se kar rad znašel v njegovi koži. Saj je to njegov Rodin... In Jermanu upade pogum, obupa ter že misli na samomor... Na srečo izgovori mati, ki je tega upornega — in tako milega — sina grajala, njegovo ime z odpuščajočim glasom. In tu je razumna, dobra in ljubeča Lojzka, ki bo v sreči in nesreči ob njegovi strani.

No, to je delo, ki se je moralo zdeti v začetku stoletja, pod cesarjem Francem Jožefom, blazno drzno in nepremišljeno, pa še kar moč nevarno! Prava plamenica... In še dandanašnji lahko tli. Kakor večna lučka.

Lahko smo igro brali. Saj so nam jo dali v prevodu ge. Sidonije Jeras-Guinotove. Okusil sem že njene nežne vonjave, ki jih je čas razredčil, razgnal. To je moralo parati ušesa. A danes zveni kakor ljuba stara pesem.

Toda igrali so *comme il faut*. Dejal sem menda, v Antoinovem slogu? V Gémierovem, če hočete. In še ta je

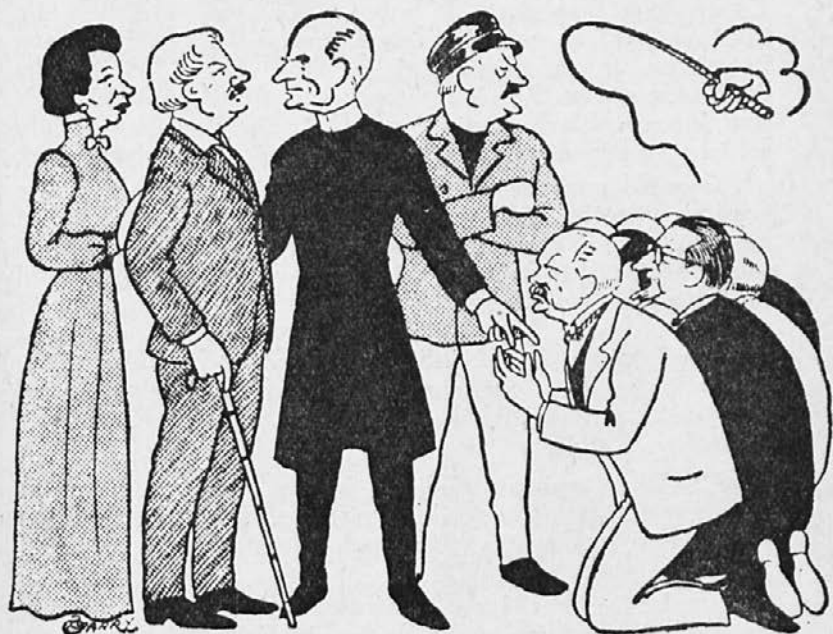

Au Festival de Paris

LES VALETS

DE L'AUTEUR SLOVÈNE CANKAR

par le Théâtre National de Ljubljana

De gauche à droite : Anchka Levarjeva, Stane Sever, Maks Furijan, Janez Cesar, Pavle Kovic, Eduard Gregorin dans « les Valets ».

SATIRE et prêche, satire d'une époque qui vaut pour toutes les époques, prêche empreint d'un généreux humanitarisme à la mode du XIXe siècle, mais qui produit encore son effet aujourd'hui, le drame ibsénien d'Ivan Cankar (1876-1918) réussit à émouvoir. Comment résister d'ailleurs à l'étonnante interprétation de la troupe de Ljubljana ? Un réalisme minutieux, vétéilleux même, qui recompose la vie avec une étonnante puissance, une mise en scène remarquable de précision et d'atmosphère de Slavko Jan, des décors adroits de Viktor Molka, tout concourt à servir ces Valets.

ublažen, previden. Scena je poenostavljena, a realistična. Gostilna, gledana od znotraj, pa še od zunaj, šolska soba, kjer Komar in upravitelj goreče odbirata dobre knjige od sumljivih, in soba — jedilnica — Jermanova pisarna... Stene se dajo zložiti kakor lopute španske stene. Lahko bi jih prepeljali na Fracassovem vozu.

Stane Sever je bil v Jermanu boljši kot dober. Njegov blagi in preudarni nastop, lahno šepanje, ki ga rad hlini, (S. Sever je igral še s palico — op. ur.), njegov mir in naposled njegova bolečina... Je pravi apostol. Igra pristno, resnično. Maks Furijan — župnik — ti požene srh po hrbtu. Res pravi Forquemada! Pavle Kovič je nizkoten Komar, poln živahnosti. Je bučen, ves zaripel. Treba bi bilo imenovati vse po vrsti. Lojzeta Potokarja, Ančko Levarjevo kot čedno in zanesljivo Lojzko, dá, vse, saj je igralska družina enovita. Režija pretepa v gostilni je odlična. V tem je treba Slavku Janu čestitati... Kostumi so v skladu z „dobo“, na moč provincialni in skromni, kakor terja delo.

Končno poslušajš ves osupel celih pet dejanj ali tri ure govoriti jugoslovanski jezik... Sprašuješ se, kako je to mogoče. Ah, kakšni bedaki smo vendar!... Kakšna skrivnost je to porajanje, to križanje vseh jezikov. Babilon!“ (Prevedel profesor Marijan Tavčar.)

Naslednjega dne, 4. julija se je oglasila L' HUMANITÉ. V kratki kritiki z naslovom „Zasluzen uspeh slovenskega gledališča s „Hlapci“ Ivana Cankarja na pariškem festivalu“, pravi Guy Lerclerc:

„Sedem dramskih gledališč in dve operi, povrh pa še osem sto odrov po mestecih in vaseh... za poldrugi milijon prebivalcev: takšen je srečni položaj v Ljudski republiki Sloveniji.

Občinstvo Pariškega festivala je ravnokar ploskalo ansamblu Narodnega gledališča iz Ljubljane v igri velikega slovenskega pisatelja Ivana Cankarja (1876—1918), „Hlapci“.

Hlapci so v glavnem mestecu okraja, tik pred prvo svetovno vojno, vsi tisti ljudje, ki se uklanjajo tiraniji klerikalne stranke še celo vtem, ko se trkajo na prsi, da so „liberalci“, pomagajo tej do zmage, in ne da bi trenili, prehajajo od enega gospodarja k drugemu.

Nasproti hlapcem je pogumni učitelj Jerman — pisatelj besednik — simbol človeka, ki bi rad svobodno mislil in živel.

JOSEF KAJETAN TYL
FONDATEUR DU THÉÂTRE TCHÈQUE

TCHÉCOSLOVAQUIE

THÉÂTRE SARAH BERNHARDT :

THÉÂTRE NATIONAL, de PRAGUE

29 Mai "LE BRIGAND", de KAREL CAPEK

30 et 31 Mai "CE SOIR ENCORE LE SOLEIL SE COUCHE SUR L'ATLANTIDE", de VITEZSLAV NEZVAL

YOUgoslavie

THÉÂTRE SARAH BERNHARDT :

1. 2. 3
Juillet THEATRE NATIONAL
de LJUBJANA
SLUCE (les Valets)
d'Ivan Čankar

THÉÂTRE DES CHAMPS-ÉLYSÉES :

OPÉRA, de BELGRADE
12 et 14 Mai "LA KOVANTCHINA",
de MOUSSORCKY

MISE EN SCÈNE :
D' BRANKO GAVELLA

13 et 15 Mai "LE PRINCE IGOR",
de BORODINE

MISE EN SCÈNE :
D' BRANKO GAVELLA

DESSIN DE DUSAN BISTEC POUR UNE ADAPTATION
DE "DUNDO MAFOJE", DE MARIN DRŽIC

Stran uradne festivalske publikacije, na kateri
sta programirani CSR in Jugoslavija

Enotna, preizkušena gledališka skupina je interpretirala to zbadljivo in pretresljivo delo s pomembno naravnostjo. Posebej čestitamo Stanetu Severju (Jermanu), Maksu Furijanu (župniku) in Pavletu Koviču (Komarju).“ (Prevedel profesor Marijan Tavčar.)

Dne 6. julija sta izšli v Parizu dve kritiki.

COMBAT je objavil naslednjo sodbo izpod peresa Marcelle Capron:

„To je žlahtno delo. Pa je tudi žlahten pisatelj, ta Ivan Cankar, rojen leta 1876, umrl leta 1918; o njem je zapisal Josip Vidmar, da je prebudil človečansko vest svojega naroda in svoje dobe.“

Igra se dogaja okrog l. 1910 v glavnem mestecu nekega slovenskega okraja na dan volitev. Klerikalna stranka je pravkar odločilno, pa tudi nepričakovano zmagala nad liberalno stranko. Tisti izmed intelektualcev, ki so se najhрупneje trkali na prsi, da so liberalci, obrnejo plašč po vetru. Edino učitelj Jerman (Cankar se je zlił z njegovo osebo, kakor je nanesel poteze svoje matere na Jermanovo mater) ostane zvest svojim idejam, svojemu verovanju. Sredi hinavščine in hlapčevstva, ki vladata, se upre in noče zatajiti svoje zdrave pameti, poguma svojega srca:

„Resnično, za hlapca nisem rojen. Morda bi rad bil napojen in nasičen... ali moje koleno je tako ustvarjeno, da se ne upogne rado...“

Takšno prepričanje izsili spoštovanje samega župnika, ki zato brani svojega nasprotnika. A Jermanu ni dovolj, da bi ostal sam svoboden, osvoboditi hoče še druge, napraviti iz teh bojazljivcev može: „Pa če le enemu odvežem roko in pamet, bo dovolj plačila.“

A joj, po shodu v krčmi, kamor je sklical prebivalstvo, da bi ga prepričal, da so njegovi nameni skromni in miroljubni, da noče niti, „da bi... Boga odstavljali in zoper cesarja se puntali...“ temveč samo pobijali neumnost, dojame, da ga ne bodo razumeli. In ko ga neka žena med hruščem in grožnjami ošteje, da zgublja čas v preklinjanju boga, tačas ko mu umira mati, zakriči: „Hlapci!... Za hlapce rojeni, za hlapce vzgojeni... Gospodar se menja, bič pa ostane in bo ostal na vekomaj, zato ker je hrbet skrivljen, biča vaje in željan!“

Toda gonilna vzmet je počila. Žalitev ga je zadela v živo, ohromila mu je voljo: „Norec, ki se je napravil, da bi vam odklepal to pamet devetkrat zaklenjeno.“

V Versaillesu

Amaterski posnetek: Marijan Pliberšek

In glej, čistega in pogumnega ga zagrne v svoje mreže hromeča tesnoba: tesnoba, ker je vzmimiril svojo mater, ki jo obožuje, in nemara pospešil njen konec. Še njega zmede izpoved učitelja Hvastje: „Kadar je človek poročen in ima troje otrok, ga obide spoznanje, da je vsaka beseda, bodi še tako lepa in gosposka, le metafora za poglobitno besedo: kruh.“ Ze hoče prepustiti svojemu prijatelju, kovaču, da bo „kovač svet“, in zbežati iz življenja, kjer ga nič ne zadržuje.

Zupnikovo mnenje: „Kakor ste vi storili, bi storil jaz...“, poziv umirajoče, ki jo je poprosil blagoslova, njegovo ime v ustih žene, ki jo ljubi, to ga bo obvarovalo nevarnosti, da bi obupal.

Ce zanimajo boji, ki tvorijo vsebino dela, boji, ki se jih starejši Slovenci še utegnejo spomniti, in pripovedujejo mladini o kosu slovenske zgodovine, manj nas Francoze, so čustva, ki jih razgibavajo, last vseh dob, značaji pa vseh dežel, a drama, ki se odigrava v zavesti ljudi, ostaja slej ko prej živa. In ta bitja niso glasniki idej, to so bitja iz mesa in krvi, slabotna, močna, ognjevitga ali trepetavega srca.

Ce dobi delo v zadnjem dejanju videz melodrame, zato še ni manj dobro zgrajeno, krepko speljano, njegov navdih ni manj darežljiv in zamisel do kraja žlahtna.

Režija Slavka Jana in pa interpretacija k zgornjemu kar največ pripomoreta.

V režiji je občudovati izredno razgibanost (dejanje s shodom v krčmi se pred nami presenetljivo stopnjuje), pa tudi umetnost premorov in predvsem presledkov molčanja. S tem je ustvarjeno vzdušje, polno občutja.

Glede igranja je treba priznati, da gre za zelo dobro igralsko družino. Od Staneta Severja (pretresljivi Jerman, nežen in odločen) do Edvarda Gregorina (nadučitelja), preko Lojzeta Potokarja (Hvastja) in Staneta Potokarja (župan), da navedemo samo nekaj igralcev. Pa ne kot igralce, temveč kot ljudi. To, kar občudujemo v novi šoli italijanskega filma. To, da novači svoje igralce iz življenja samega, izven profesionalnih vrst. Tudi tu imamo isti vtis. Vtis izredne naravnosti, vsakdanje resnice, iskrenosti, ki preseneča. In kakšna raznolikost v tipih. In kako vam vsi „igrajo“, tako da celo v prizoru v gostilni, ki zajema več kot štirideset oseb, ni ne enega, ki bi bil samo figura.

Znano nam je bilo mesto, ki ga zavzema gledališka dejavnost v tej Sloveniji s poldrugim milijonom prebivalstva, kjer so našli med obema vojnama po mestih in vaseh tisoč manjših igralskih družin in kjer je teh mimo petnajstih gledališč še vedno kar lepo število. A sedaj vemo tudi, kakšnega kova so stvaritve Narodnega dramskega gledališča v Ljubljani; kakor tudi za vrednost igralskih družin, ki jih tam oblikujejo.“ (Prevedel profesor Marijan Tavčar.)

Istega dne (6. julija) sodi v LIBERATION o naši predstavi kritik Jean Guignebert takole:

„Res, to je delo iz prvega desetletja našega stoletja. Resda, zateka se k življenjski praksi, katere realizem se nam zdi odmaknjen. In lahko je govora o Ibsenu, lahko o Zolaju, Antoinu in Gémieru, ne da bi bili prepričani, da „Hlapci“ Ivana Cankarja še malo niso ne po tekstu ne po režiji delo iz sveta, ki je za nami. A tisti med nami, ki smo bili pred vojno leta 1914 v zrelih letih, se nismo nasmehnili uprizoritvi teh dramatičnih nasprotij med župnikom in vaškim učiteljem, izmed katerih zastopa zadnji z javnim poučevanjem napredek, prvi pa z uveljavljanjem avtoritete, ki mu jo je podelila hierarhija, reakcijo. Svoje čase je bilo to revolucionarno delo in nisem čisto prepričan, da je danes kaj manj. Kdo bi mogel namreč trditi, da je v nekaterih ljudskih demokracijah vpliv cerkve — klerikalizem — do-

cela odstranjen? Kdo more zatrditi, da ni tostran tako imenovane železne zavese ohranil vsega svojega žela?

Naj bo tako ali drugače, Cankarjevo gledališko delo nam z izredno žilavostjo prikazuje tega posvetnega in naprednega učitelja v borbi z bojevitim župnikom, ki zbira okrog sebe prebivalstvo brez hrbtenice, brez poguma. In priče smo, kako tega učitelja reši obupa samo ljubezen žene, ki mu vlije novih moči, da se lahko znova vrže v boj. Nekateri prizori so neprekosljivo močni; in ploskali bomo režiserju Slavku Janu in Maksu Furijan, Stanetu Severju, Ančki Levarjevi, Janezu Cesarju in vsem njihovim tovarišem, ki so s tolikšno nadarjenostjo doprinesli k uspehu tega dela brezkompromisne poštenosti.“ (Prevedel profesor Marijan Tavčar.)

Šele dne 11. julija je objavil kritiko CARREFOUR. Kritič Morvan Lebesque pravi v svojem poročilu, ki mu je dal zanimiv naslov „Majhne dežele, velika gledališča“, naslednje:

„Če nam irsko gledališče ni bilo neznano, (M. Lebesque v isti kritiki uvodoma razpravlja o „Dublin Players“ — op. ur.), kaj naj rečemo o jugoslovanskem gledališču in — glejte no — ali bi se komaj tri leta poprej našel kdo med nami, ki bi stavil na njegovo vrednost? Prvo odkritje je pripravilo leta 1954 z Dundom Marojem: ljudje so vzdikali, ploskali, a potlej se je vihra plegla in svet se je prepričal, da ima jugoslovanski oder še neznane izvire, vsaj kar zadeva komedijo dell'arte. Nedvomno je bil to njegov žanr, njegov slog, njegov „konjiček“, skratka — njegova posebnost. Prišlo je drugo leto in z njim enako čudovita uprizoritev Jegorja Buličeva. To pot smo osupnili: Kaj, tudi realizem? Pa seveda, tudi. — In kaj bomo rekli, kaj pisali letos, h kateremu svetniku se bomo zatekli? Tretja jugoslovanska gledališka skupina se predstavi na festivalu in požanje triumf, kakor obe prejšnji. Koliko časa bo to še trpelo? Je Jugoslavija kratko in malo domovina gledališča?

Res je, in ta tretji primer bi bil dovolj, da to dokaže. Pride slovenska narodna igralska družina iz Ljubljane, Ljubljane s 100.000 prebivalci, in je slovenska: provinca, dialekt tako rekoč, kakor da bi kdo rekel: narodna skupina iz Spodnje Bretanije, iz Quimper, Samo da primerjava tu obtiči, zakaj bojim se na žalost, da bo steklo še precej vode, preden bo imela javnost priložnost zaploskati na mednarodnem festivalu v Parizu kakšni igral-

ski družini iz Spodnje Bretanije, ki bo kakor ti čudoviti Jugoslovani, sposobna spustiti se v tekmovanje z našimi najboljšimi evropskimi odri.

Igrali so domače delo: „Hlapci“ slovenskega pesnika, satiričnega in dramskega pisatelja Ivana Cankarja, ki je prezgodaj umrl (1876—1918). Gre za zgodbo o župniku in učitelju, dejal bi, za zgodbo o političnih razprtijah med župnikom in učiteljem, katerih posledica je, da župnik odnese boljši del učitelj pa je premagan, osramočen in izgnan iz vasi. Je li treba posebej poudariti, kdo pri tem bolje odreže? Vsekakor učitelj, a zato župnik še ni izdajalec, narobe, samo bedaki bi utegnili videti v tej drami protiversko delo. V resnici pa govorita tako učitelj kot župnik s spoštovanjem in ljubeznijo o bogu, oba sta enako poštena, razumna in razumevajoča. Kaj ju potemtakem loči? Politika: nujnost vladanja nad vasjo, ki ne more obstati brez gospodarja ter bi bila vsa omajana in iz tira, če je ne bi prisilili, da se odloči za eno ali drugo stran, zakaj njena politična zakrnelost ne prenese ne strpnosti ne polovičnih mer. Nujno je torej, da se ta dva človeka, ki drug drugega spoštujeta, spreta, ter se bojujeta vpricho družbe povprečnežev in bojazljivcev, ki brez sramovanja „obračajo svoj plašč po vetru“ ter se podrejujejo zakonu močnejšega. Dovolj sem povedal v dokaz, da „Hlapci“ niso strankarsko delo v tistem pomenu, kakor je to razumel Stalin. V Rusiji so pred tremi leti tudi to delo obdolžili odklona. Je pač kratko in malo človeško.

Naj bodo prednosti tega gledališkega dela takšne ali drugačne, velja predvsem priznati, da sta njegova režija in interpretacija res izredni. Redkokdaj sem videl tako učinkovito sceno, na pol poti med realizmom in stilizacijo, tako dognano režijo in tolikanj naravne, točne in prepričljive igrance. V našem spominu se bo ta uprizoritev pridružila „Stričku Vanji“ v izvedbi Švedov, vsekakor upošteva, da je bil Čehov genij, medtem ko je bil Cankar samo nadarjen. Zopet nam je Pariški festival oskrbel koristno kuro odrskega realizma. Izpričal je še enkrat, da obstoje majhne dežele, ki imajo velika gledališča.“ (Prevedel prof. Marijan Tavčar.)

(Vsa razprta mesta — tu in drugod v kritikah — so podčrtana tudi v izvirniku — op. ur.)

S tem so kritike pariškega dnevnega tiska, ki jih imam do zaključka redakcije pri roki, izčrpane.

V louvrskem parku

Amaterski posnetek: Marijan Pliberšek

Ne da bi se kot kronisti hoteli spuščati v kakršno koli komentiranje navedenih pariških kritik, pa moramo vendarle omeniti naslednje: kritike so izšle dokaj pozno: tri na dan naše zadnje predstave (3. julija), vse ostale pa šele po našem odhodu. Termin naših predstav je bil nekoliko neugoden: prva predstava je padla na nedeljo zvečer, kar je glede na poletno vročino in obvezni pariški weekend samo na sebi precej problematično, razen tega pa ponedeljske izdaje pariških listov — kot povsod — odmerjajo kulturnim rubrikam zelo malo prostora. Čez nedeljo se nabere gore vsakovrstnih novic, ki jih ponedeljske izdaje prvenstveno „mečejo na trg“.

Tudi v tem naključju je del odgovora na že obravnavano vprašanje glede obiska. Če bi bili po teh kritikah imeli še kaj predstav, bi se bil obisk prav gotovo dvignil. Tako se je zgodilo tudi z gostovanjem Piccolo Teatro di Milano. Njihove prve predstave so bile kljub renomeju gledališča izredno slabo obiskane. Ko pa so izšle dobre kritike, se je začel pravi naval. Seve: Piccolo Teatro glede odhoda iz Pariza ni bil vezan na termine in je lahko potem, ko je publiko privabil, gostovanje podaljšal, kar bi pri nas ne prišlo niti v poštev.

Iz nefrancoskega dnevnega tiska nam je doslej uspelo dobiti tri odmeve na naše pariško gostovanje.

Finski dnevnik NYA PRESSEN, Mulet regnskurar štev. 147, Helsingfors 20. julija 1956 je objavil daljše poročilo s fotografijo Maksa Furijana kot župnika. Diplomatsko predstavništvo Finske v Beogradu smo naprosili, naj nam pri-spevek prevede (v Ljubljani namreč nismo mogli dobiti prevajalca iz finščine) in čim ga dobimo, ga bomo objavili v Gledališkem listu.

Po posredovanju tovarišice Ljubice Zelenikove iz Ba-letne šole v Ljubljani smo prejeli izrezek iz nekega švicar-skega (verjetno ženevskega) lista, žal brez naznake naslova, datuma, številke in kraja izhajanja.* Objavljamo torej — za sedaj brez bibliografskih podatkov, ki jih bomo navedli v Gledališkem listu, čim jih dobimo, — sodbo Marie Louise Babbet o naših HLAPCIH v Parizu, kot jo navaja v svojem poročilu o pariškem festivalu z naslovom: „Od španskega diletantstva do jugoslovanske dognanosti“. Takole pravi:

„Jugoslovani so nam po zaslugi ljubljanskega gledališča dali kaj dobro gledališko lekcijo.

Na prvi pogled bi se utegnilo zdeti delo, ki so si ga izbrali, „Hlapci“ Ivana Cankarja, slovenskega dramskega pisatelja na prelomu 19. in 20. stoletja, tézna igra po vzoru tistih, ki so cvetele od konca minulega stoletja sem. Gre za snov, ki je bila že prenekaterikrat premleta: učitelj v boju z vaškim župnikom.

Ivan Cankar je umel prekoračiti ta okvir in napraviti iz svojega dela nekakšno epopejo, postavlja je svobodo duha nasproti vsem, ki se podrejajo zahtevam dneva in se poni-žujejo na stopnjo hlapcev; od tod naslov gledališkega dela. Nikdar ne zavzame učiteljev ideal retoričnih oblik, nikdar ne postanejo osebe orodja neke demonstracije, in če nas igra navzlic zapletu, ki je zgodovinsko odmaknjen, tako živo prizadene, je to zato, ker ostaja naprej in naprej človeška in globoko življenjska.

Skupina ljubljanskega gledališča se je umela v tem znajti do kraja in s presenetljivo naravnostjo. Ljudje so brž pozabili na neizrazito sceno in na srednje učinkovito razsvetljavo, tako so se prepustili ritmu in toplini režije. Spontanost igralcev krije v sebi izredno dodelanost in

* Podatke smo prejeli med tiskom: LA TRIBUNE DE GENEVE, štev. 163, Zeneva 13. julija 1956 — op. pisca.

vigranost. Nobenega odvečnega prizorčka, nihče niti za trenutek po nepotrebnem ne molči, ne enega samega statista ni, ki bi bil za „figuro“, najnepomembnejši igralec ti igra z isto iskrenostjo kakor glavna oseba. Po kvaliteti ansambla in po skladnosti uprizoritve nas je jugoslovanska gledališka skupina spominjala igre črncev v delu „Porgy in Bess“. Če pa velja vendarle posebej poudariti kakšnega igralca, je to učitelj Staneta Severja, ki je po našem mnenju čudovit po svojih menjavah blagosti, preproste dobrote, prepričevanja in silovitega upora.

Reči je treba, da je in bo ta uprizoritev, ki je dokaz presenetljive življenjske moči jugoslovanskega gledališča (Dundo Maroje pred dvema letoma in Jegor Buličev lansko leto, sta nam to že prej razodela), ena najboljših predstav letošnjega tretjega Pariškega festivala in postavlja jugoslovansko gledališko umetnost med vrhove evropskega gledališča.“ (Prevedel profesor Marijan Tavčar.)

Član Drame Branko Starič nam je posredoval izrezek iz STUTTGARTER ZEITUNG, žal zopet samo izrezek brez navedbe datuma in številke. Kritik Stefan Fingal je dal svojemu poročilu s festivala značilen naslov: „Pariško svetovno gledališče“. Razpravlja o večini gostujočih ansamblov, med katerimi posveča Drami SNG sorazmerno največ prostora in takole sodi:

„Vsi narodi... so pokazali svoje najboljše gledališče; saj naj bi bilo na tem slavnostnem pregledu najdragocenejše, zajeti po njihovih gledališčih utrip, miselnost, posebnost in umetnostni čut narodov. Tudi Čehi so pokazali svoj najboljši teater, toda očitno jim manjka gledališke žilice, ki je njihovim južnoslovanskim bratrancem v tako izredni meri dana. A za to spoznanje pač ni bilo treba občinstvu nikake iznajdljivosti. Slovenci, pravi narodni drobiž, pastorek med narodi, ti imajo dve operi in tri gledališča. (Ne tega ne drugih napačnih podatkov v kritikah ne komentiramo, saj jih bo bralec sam popravil — op. ur.) Ljudstvo s poldrugim milijonom prebivalstva ima vsekakor v svojih osem sto amaterskih odrih velikanski rezervoar. Njihovo istočasno zmagoslavje v Veliki operi s Prokofjevim in pa na Festivalu s „Hlapci“ Ivana Cankarja smo slavili kot rojstvo novega gledališkega naroda.“ (Prevedel profesor Marijan Tavčar.)

Iz svetovnega revialnega tiska imamo ob zaključku redakcije na razpolago tri poročila: eno angleško, eno vzhodnonemško in eno francosko.

Znana in ugledna angleška gledališka revija THEATRE WORLD, London, je že v julijski številki iz gradiva, ki smo ji ga na njeno željo poslali, objavila posnetek četrtega dejanja HLAPCEV (Vol. III., No. 378, julij 1956, stran 38), v avgustovski številki (Vol. III., No. 379, avgust 1956, stran 40 in 48) pa znani kritik Ossia Trilling v obširnem sestavku o Pariškem festivalu takole sodi o HLAPCIH:

„Presenetljivo visoko raven je doseglo tudi Slovensko narodno gledališče iz Ljubljane v Jugoslaviji, — in če pomislimo, — da šteje Republika Slovenija komaj poldrug milijon prebivalcev. Pisatelja ‚Hlapcev‘ Ivana Cankarja so imenovali slovenskega Ibsena in ta vzdevek v njegovi drami iz leta 1910 o naprednem učitelju iz Avstro-Ogrske, ki se bori zoper zastarele predsodke svojega mesta in nazadnjaško politiko katoliške duhovščine, ni brez podlage. Scena Viktorja Molke, ki prikazuje štiri prizorišča, nad katerimi se dviguje povsod pričujoča cerkev, ki megleno kuka iz ozadja, je prav tako kot režija množičnih prizorov Slavka Jana omembe vredna in sodi v isto vrsto kakor posamezne igralske ustvaritve.“ (Prevedel profesor Marijan Tavčar.)

Vzhodnonemška gledališka revija THEATERDIENST (Vzhodni Berlin, Jahrgang 11, Heft 34, Avgust 1956, stran 5) je objavila poročilo s festivala izpod peresa Viole Recklies, ki o HLAPCIH takole sodi:

„Potem ko je dve leti z velikim uspehom predstavljalo Jugoslavijo v Parizu beograjsko gledališče, je prišlo na tretji festival Slovensko narodno gledališče iz Ljubljane in odigralo dramo slovenskega pesnika Ivana Cankarja ‚Hlapci‘. Cankar je umrl leta 1918 in vsebina njegove, tu izvajane drame, kakor tudi celotnega njegovega dela, je kritična analiza slovenske družbe pred prvo svetovno vojno. V svoji drami ‚Hlapci‘ upodablja usodo socialističnega učitelja, ki se mu po volivni zmagi katoliške stranke sprevrže življenje v njegovi vasi v pekel. Videli smo res dobro predstavo; režija je bila v rokah Slavka Jana. In kakor v prejšnjih letih, smo bili tudi tokrat priče odličnim igralskim stvaritvam jugoslovanskih umetnikov.“ (Prevedel profesor Marijan Tavčar.)

Jerome Malherbe si je v pariški reviji PARIS THEATRE, (10e année, N° 111, avgust 1956, stran 12) dovolil

V louvrskem parku

Amaterski posnetek: Marijan Pliberšek

skrajno nedostojno politično provokacijo. Potem, ko odkloni poljsko predstavo, pravi v zvezi s HLAPCI naslednje:

„Isti uničujoči vtis dobimo pri drami Ivana Cankarja, slovenskega pisatelja iz začetka tega stoletja, pri *„Hlapcih“*, ki nam jih je predstavilo Narodno gledališče iz Ljubljane. To obširno in težko delo pripisujejo ibsenki tradiciji. Prikazuje liberalnega učitelja, ki ga pritisne ob tla prebivalstvo vasi, kjer so na vladi klerikalci. Dandanašnji tak položaj ne vzbuja ne trohe zanimanja. Saj vemo preveč dobro, kaj so storili liberalci maršala Tita z nesrečnimi klerikalci.“ (Prevedel profesor Marijan Tavčar.)

Ta zapisek moramo po kronistični dolžnosti sicer zabeležiti, vendar pri tem ostro obsojamo Malherbovo izkoriščanje kulturnega dogodka za zagrizen in sovražen politični izpad, tembolj, ker je skrit za kuliso gledališke kritike.

S tem je seznam kritik, zapiskov in poročil o našem pariškem gostovanju v tujem tisku, s katerimi razpolagamo ob zaključku redakcije (13. septembra), izčrpan. Gradivo, ki je naročeno, a še ni prispelo, bomo, kot omenjeno, objavljali v rednih številkah Gledališkega lista sproti kot bo prihajalo.

Iz inozemskih virov pa danes objavljamo še tri glasove: odlomka iz dveh zasebnih pisem, v katerih francoski prijateljji svojim prijateljem v Ljubljani poročajo o pariškem dogodku in zapisek o festivalu izpod peresa znanega francoskega pisatelja Marcela Schneiderja, namenjen Tedenski tribuni, od koder z dovoljenjem redakcije ponatiskujemo naslednji odlomek:

„Ker srečen dogodek nikoli ne pride sam in je bilo usojeno, da bo v letu 1956 Ljubljana osvojila Pariz, smo štiri dni za Prokofjevimi doživeli Slovensko narodno gledališče v Cankarjevih „HLAPCIH“. Tokrat je bilo vse slovensko, od avtorja do grupe. Kvaliteti igralcev, resničnosti njihove igre in dinamizmu njihovega ustvarjanja se je posrečilo povsem pritegniti zanimanje občinstva, ki po večini ni razumelo niti ene same besede. Dejanje s sestankom v gostilni je sprožilo ovacije; režijsko je odlično zasnovano in spominja na crescendo v Beethovnovih simfonijah. Vzburjeni tempo se ne ustavi več. Raste, raste, postaja mrzličen in tako pripravljena končna katastrofa je neizbežna: je kot grom, ki raztrga nebo, kjer so se dolgo nabirali težki oblaki. Efekt je enostaven, močan, občudovanja vreden. Občinstvo je spontano reagiralo in tako pokazalo, kako je dovtetno za resnico slovenskih igralcev in za Cankarjevo plemenito besedo, čeprav je ni razumelo.

Pariški festival še ni končan, kot bi lahko sklepali po datumih: spremenjen bo namreč v stalno institucijo — GLEDALIŠČE NARODOV. Odslej bo od začetka do konca sezone po ena tuja skupina pariški gost. Kaj ni to odlična priprava za uresničevanje tiste Evrope, o kateri sanjajo vse dežele?“ (Prevedla Marina Golouh.)

Prvo zasebno pismo, katerega izvirnik hrani profesor Sidonija Guinot-Jerasova, takole poroča o „HLAPCIH“ v Parizu:

„Sinoči (pisano je v Parizu 4. julija — op. ur.) sem šel gledat v gledališče Sarah Bernhardt „Hlapce“. Ni bilo gneče... To se dá zlahka razložiti, kakor ste sami uganili: pičlo število ljudi, ki razumejo slovenski, in pa letni čas (začetek velikih počitnic) sta vzroka tako maloštevilnega občinstva.

Naj bo tako ali drugače, delo in zlasti igralci so imeli očiten uspeh. Saj veste, da je pariški publiki težko ustreči in da se le-ta ne vdaja zlahka manifestacijam navdušenja; pa vendar so bili igralci nagrajeni z živahnim ploskanjem.

V Versaillesu

Amaterski posnetek: Marijan Javornik

In to so tudi povsem zaslužili: Furijan s svojo vlogo župnika, in Kovič v vlogi Komarja sta bila čudovita v svoji resničnosti, kakor seveda tudi Sever z Jermanom. Ženske vloge (naj mi Vaš spol ne zameri) so bile slabše kakor moške, četudi zelo dobre. To naj Vam pove, koliko so vredni drugi!

Inscenacija je bila dovršena ter je z okusom in popolno pristnostjo poustvarjala slovenske notranje prostore. Zlasti posrečena je bila gostilna s svojimi vrlimi ženskami, prostodušnimi pivci in 'cvičkom' v steklenicah. Okolje je bilo tako zelo verno, da sem se ko po neki čarovniji na lepem znašel v slovenski vasi. (Kar se mene tiče, so oživele pred menoj urice, ki sem jih tako prijetno preživeljal v majhnih 'gostilnah' v Sevnici, na Jesenicah ali v Kranju.) To je bilo res skrajno posrečeno. (Avtor pisma je francoski diplomat, ki je svojčas služboval v Jugoslaviji — op. ur.)

Kakor se mi dozdeva, je bilo delo deležno manj odobravanja kakor igralci in scena. Navzlic temu so mu ljudje sledili s prav napeto pažnjo; grobna tišina v dvorani med župnikovim in Jermanovim govorom je bila priča, da so mu prisluhili z velikim zanimanjem. Toda snov je danes, kakor trdi Robert Kemp v izrezku iz 'Monde', ki je

priložen temu pismu, odmaknjena, in pozvanja po naših ušesih iz leta 1956 samo še ko stara pesem, ki smo jo poslušali v času Combesa in vojskujočega se protiklerikalizma. Resda je tako še bilo v Sloveniji v času, ko sem bil tam, po krivdi prav tako vojskujočega se klerikalizma.

Ne oziraje se na to, da iz razlogov, ki sem Vam jih navedel, poslušalstvo ni moglo biti številno, je imel vendar ansambel viden uspeh.

Igralcev nisem mogel videti: ko sem stopil iz gledališča, so že odšli. Zato sem pa videl Slovence... na Eifflovem stolpu.“ (Prevedel profesor Marijan Tavčar.)

Odlomek drugega pisma, ki ga hrani književnik Mile Klopčič, se glasi:

„Sprašuješ me, kakšne vtise sem dobila o ‚Hlapcih‘. Odlično delo, le da je malce predolgo; to je res, kakor se pravi, vodilno delo. Igralci so čudoviti, posebno tisti, ki igra Jermana. Scena je prav dobra, vendar bi pa mogla oponesti ženskim vlogam, da so bile silno slabo naličene, kar je zelo nerodno. Preživela sem čudovit večer; Vaš način igranja je veliko bolj človeški kakor naš. Vaš način razumevanja gledališča me močno spominja na Antoina in Dullina. Sodim, da je to najlepši poklon, ki vam ga lahko napravim. Tvoja knjiga (francoski prevod ‚Hlapcev‘) mi je bila vsekakor v veliko pomoč, vendar te zagotavljam, da človek sploh ne opazi, da jezika ne razume.“ (Prevedel profesor Marijan Tavčar.)

Za konec poglavja še dve zanimivi poročili iz beograjske POLITIKE. V prvem, ki ga je ta list objavil že 3. julija, pravi korespondentka O. B. pod naslovom „Nova afirmacija naše gledališke umetnosti“, naslednje:

„Svoje tretje sodelovanje na pariškem festivalu na pregledu dramskih gledališč je Jugoslavija pričela s Cankarjevimi ‚Hlapci‘, v izvedbi SNG iz Ljubljane.

Po dveh zaporednih sodelovanjih, na prvem in drugem festivalu, po izrednih uspehih, ki sta jih dosegla Jugoslovensko dramsko pozorišče in beograjska Opera, je bilo treba afirmirati še druge kolektive in s tem istočasno dokazati, da ti uspehi niso slučajni, temveč da predstavljajo skupen izraz stopnje gledališke umetnosti v Jugoslaviji nasploh. Izredne kvalitete predstav ljubljanskih umetnikov so samo potrdile visoko oceno, ki jo jugoslovansko gledališče uživa danes v svetu, za kar se mora v precejšnji meri zahvaliti prav rezultatom, redno doseženim na pariškem festivalu.

V louvrskem parku

Amaterski posnetek:
Marijan Javornik

Priznanje igralcem in režiserju

V dvorani, ki je bila začuda polna za julijski nedeljski večer, se je pričela pred gledalci odvijati Cankarjeva drama. Že po prvem prizoru so igralci Stane Sever, Pavle Kovič, Ančka Levarjeva in Vida Juvanova osvojili občinstvo in navdušenje za igro celotnega ansambla, brez izjeme, je raslo od vsega začetka. Nedeljeno odobravanje je veljalo tudi režiserju Slavku Janu; pozdravljeno je bilo posebno četrto dejanje.

Z nekaj manj navdušenja je občinstvo komentiralo Cankarjevo delo samo, ker je na žalost prepozno spoznalo besedilo v prevodu in je bilo zato navezano izključno na dramsko akcijo samo. Posebno težko je spremljalo tretje in peto dejanje. Vendar, prav iskrena in človeško toplo doživljena scena med Lojzko (Ančka Levarjeva) in Jermanom (Stane Sever) v tretjem dejanju je občinstvu zelo ugajala. Odlično igro jugoslovanskih umetnikov so še posebej opazili in komentirali v drugem dejanju, kjer so bili po zaslugi inteligentne režije Slavka Jana Cankarjevi liki zelo reliefno očrtani. Morda so gledalci prav zaradi tega,

ker niso mogli spremljati in razumeti besedila, uspeli opaziti, kako mnogo povesta v dobrem gledališču igralska izraznost kretenj in notranje doživljanje lika.

„Kot ljuba, stara pesem“

Izmed kritikov je danes povedal svoje mnenje le stari, neutrudni Robert Kemp v „Mondu“. Njegovo, v pariškem gledališkem svetu odločujoče mišljenje je zelo pohvalno za ljubljansko gledališče. „Igrajo zelo skrbno, z žarom“ — pričinja svoj članek (nepoln stolpec, kar je za zahodno gledališko kritiko že kar precej prostora) — „igrajo v stilu Antoina, težijo k naravnemu, obračajo hrbet občinstvu, izogibljejo se vsakršne deklamacije, namenoma šepetajo, kot da nas ni tu, kot da se boje radovednežev.“ Ko v kratkem povzame vsebino Cankarjevega dela, ga Kemp oceni takole: „To je Emil Zola, Mirbeau. To je delo, ki nujno gane v svoji naivnosti in s svojim žarom. In ki zelo pomlajuje... To je delo, ki je v začetku tega stoletja, pod imperatorjem Francem Jožefom pomenilo noro hrabrost, celo nevarnost!... Prebral sem tudi prevod ge. Sidonije Jeras-Guinot in užival v njega nežni aromi, ublaženi in izžračeni s sodobnostjo. Nekdaj je to moralo parati ušesa, danes se sliši kot ljuba, stara pesem. Toda igrano „comme il faut“. Zdi se mi, kot sem dejal, v stilu Antoina, če hočete. Blago, oprezno. Scena je poenostavljena, a realistična... Stane Sever je v vlogi Jermana več kot dober. S svojo blago in razumno fiziognomijo, s svojim mirom in kasneje s svojo bolečino... deluje kot apostol. Igra res iskreno. Maks Furijan, župnik — nas navdaja z grozo. To je Torquemada! Pavle Kovič podaja lik podlega Komarja s polnim zamahom. Je bučen, ves zaripel. Moral bi imenovati vse: Lojzeta Potokarja, Ančko Levarjevo — čisto in trdno Lojzko, da, vse, ker je ansambel res homogen. Režijska postavitev pretepa v četrtem dejanju je izvrstna. Čestitati moramo zanj Slavku Janu. Kostumi so čisto iz „epohe“, zelo provincialni in skromni, prav kot delo zahteva!“

Od kritikov, ki še niso povedali javnosti svojega mnenja, smo lahko včeraj po predstavi slišali v glavnem iste sodbe. (Prevedel Marijan Kovač.)

Dne 6. julija poroča v POLITIKI ista korespondentka pod naslovom: „Enodušno priznanje“ naslednje:

„Po tridnevnem gostovanju na pariškem festivalu so včeraj člani ljubljanskega Narodnega gledališča odpotovali

Na Rue de Rivoli

Amaterski posnetek:
Jernej Jan

preko Nemčije v Jugoslavijo. Slovo je minilo v vedrem razpoloženju in radosti po uspehu, ki so ga dosegli. Priznan jim je vsestransko, tako v kritikah, ki jih prinašajo današnji časopisi, kot — še bolj — v srečanjih s posamezniki in francoskimi gledališkimi strokovnjaki, posebej pa še s tujimi kritiki. Ti so jih že seznanili z vsebino svojih ocen za časopise po vsem svetu in za daljnje redakcije v Chileu, Argentini in Južni Afriki.

„Najpozitivnejše tendence realističnega gledališča“

Jugoslovanski umetniki so bili zadnji dan svojega gostovanja pod močnim vtisom atmosfere, ki se je razvila na tiskovni konferenci v foyerju gledališča „Sarah Bernhardt“ pred tretjo predstavo. Ker je Jugoslavija ena tistih dežel, ki redno sodelujejo na festivalu, in ker je bilo v prvih dveh letih že dovolj povedanega o splošnih pojavih in značilnostih gledališkega življenja pri nas, smo sodili, da je bolje prirediti konferenco po prvih predstavah, ker bi se

potem razvila debata o uprizorjenem delu, posebej še, ker je bila prva predstava v nedeljo. Izkazalo se je, da to ni bila slaba ideja; nasprotno, bilo je dovolj novega in svežega materiala za pogovor.

Razen dveh mišljenj, da so bile pri predstavi Cankarjevih „Hlapcev“ močno poudarjene naturalistične tendence, se je večina novinarjev in kritikov strinjala s tem, da je bila predstava zgrajena na najpozitivnejših koncepcijah realističnega gledališča in, obenem, oplemenitenjena z iskrenim in toplim romantičnim zanosom, s katerega enotnostjo je bilo ustvarjeno to izjemno ozračje, ki je osvojilo in navdušilo gledalce. To izredno navdušenje občinstva je najbolje izrazila stara umetnica, igralka Aleksejeva-D' Arsen, nekdanja članica MHAT, ki že desetletja živi v Parizu: „Vprašala sem se, preden sem se odločila, oditi na jugoslovansko predstavo, če to ni neka slaba, obrabljena uporaba Stanislavskega? Potem pa me je moja strahovita vest gnala, da grem in se prepričam. In, moram vam priznati, da, čeprav živim od svojega šestega leta v gledališki atmosferi, ne pomnim, da bi bila kdaj tako pretresena. Iskrenost in fenomenalen izraz gest — ne gestikulacije! — vaših igralcev je pomagal, da to predstavo dvigam nad vse, kar sem jih videla na festivalu.“

Občinstvo je na konferenci pozdravilo besede stare umetnice s toplim ploskanjem, jugoslovanski umetniki pa jih bodo odnesli s seboj kot eno najbolj ganljivih priznanj s festivala.

Preciznost, atmosfera in poezija

Za kritiko Roberta Kempa v „Mondu“ so objavili poročila še listi „Parisien libéré“, „Franc-Tireur“ in „Humanité“.

Georges Lermnier piše v listu „Parisien libéré“ obširno o delu in izvedbi. „Satira in pridiga; satira dobe, ki velja za vse dobe; pridiga, polna plemenitega humanizma 19. stoletja, ki pa je učinkovita tudi danes; ibsenska drama Ivana Cankarja gane. In z druge strani, kako se ubraniti presenetljivemu vtisu, ki ga pusti v nas ljubljanski ansambel? Realizem, s katerim se prikazuje življenje na sceni, je razčlenjen do podrobnosti, izredno precizna mizanscena Slavka Jana, polna atmosfere, spretna scena Viktorja Molke — vse je v službi „Hlapcev“.

Ko poda popolno literarno analizo Cankarjevih likov, se ustavi ob učitelju Jermanu in pravi: „Treba bi bilo ome-

Ob Seini

Amaterski posnetek:
Marijan Javornik

niti vse, tudi one v najmanjših vlogah. Maks Furijan učinkuje cezarsko in asketsko. Furijan je popolno poudaril vso zamotanost lika, ki ga tolmači. Stane Sever brez pretiravanja podčrtuje s svojo igro tip večnega upornika, ki nikdar ne bo srečal med ljudmi, ki ga obdajajo, človeka, podobnega onemu iz njegovih sanj. Pavle Kovič je bahav, pregrešen, odvraten, kot si le moremo želeti: lepa vloga, še večji umetnik. Ančka Levarjeva je lepa in ganljiva Lojzka.

Kritik Franc — Tireurja je navdušen nad delom in glavnim junakom. Išče podobne teme v francoski literaturi pri Julesu Romainu, priporoča Marcelu Aiméju, naj jo obdela v francoskem gledališču danes in zaključi, da je v Cankarjevem delu obdelana ibsenovsko. Potem pravi: 'Ljubljansko gledališče je igralo realistično, morda celo naturalistično. Njegova moč je preciznost, njegova težnja — atmosfera, se pravi, v gledališču je to — resnica. Druga njegova resnica je — poezija.' (Izvirnika te kritike ob zaključku redakcije še nimamo — op. ur.)

Guy Leclerc v 'Humanitéju' pravi, da je 'homogena trupa ljubljanskega gledališča izvedla satirično in napeto Cankarjevo delo z izredno naravnostjo in poudarja med ostalimi igro Severja, Furijana in Koviča.'

Obisk — problem!

Treba je reči še nekaj o obisku. Na žalost je ta tudi letos relativno slab. Druga in tretja predstava sta zbrali krog ljubiteljev gledališča, takih, ki spoštujejo jugoslovansko gledališče, širšega kroga občinstva pa ne. Sploh je vprašanje obiska osnovni problem organiziranja GLEDALIŠČA NARODOV. Kako bodo mogle male države, ki s svojimi gledališči ne samo da ne zaostajajo, temveč, nasprotno, kot tukaj pravijo, prednjačijo pred velikimi narodi — Irska, Švedska in Jugoslavija — pridobiti širok krog občinstva, ki jamči izvajalcem ne le moralni, temveč prav tako tudi materialni uspeh?

Na letošnjem festivalu so Irci skušali začasno rešiti ta problem s tem — da so igrali v angleškem jeziku. Toda, kaj potem ostane odlika GLEDALIŠČA NARODOV? S tem, da se je Jugoslavija predstavila tudi s slovenskim gledališčem iz Ljubljane, je dokazala, da je njeno gledališče na visoki stopnji na vseh nacionalnih področjih, kar večina kritikov tudi ni pozabila zabeležiti in podčrtati.“ (Prevedel Marijan Kovač.)

Tako torej kritiki in poročevalci.

Ze po zaključku redakcije smo po posredovanju Ossia Trillinga dobili znani londonski dnevnik THE TIMES, ki je dne 10. julija 1956 v št. 53.579 na strani 14 objavil naslednje poročilo s pariškega festivala:

„Jugoslovansko zmagoslavje. Kakor že v prejšnjih dveh sezonah, so imeli tudi letos Jugoslovani prodoren uspeh. Tokrat je bila na vrsti Ljubljana. Slovensko narodno gledališče tega mesta je uprizorilo 'Hlapce' Ivana Cankarja. Cankar (1876—1918) je največji, pa tudi najplodnejši slovenski pisatelj. Četudi je umrl primeroma mlad, je pustil za seboj enaindvajset zvezkov poezije, proze in dram. 'Hlapci' so zgodba podjetnega učitelja ob prelomu stoletja, ki bi rad začel v svoji vasi izobraževati skupino odraslih. V tem je že nekaj napredoval, ko mu zmagla klerikalne stranke nad liberalno prekriža vse načrte.

Nima samo strahovitega nasprotnika v vaškem župniku; tudi njegovi šolski tovariši in celo vaščani, na katere se skuša nasloniti, so z nekaj izjemami okuženi s hlapčevstvom.

Cankarjeva igra ni toliko kritika družbenega reda svojega časa — ko bi bilo to njeno poglavitno poslanstvo, bi imela dandanes za nas kaj malo vrednosti. Pač pa je to bolj žgoča obtožba nravnega strahopetstva, podleganja sivi vsakdanjosti in duševni lenobi, ki omogoča velika in mala trinoštva.

Igra doseže vrhunec v znamenitem četrtem dejanju, ko skliče Jerman (učitelj) shod, da bi se porazgovoril o ustanovitvi icobraževalne skupine odraslih v vaški krčmi — pri tem ima le tri na svoji strani, a proti sebi sovražno, porogljivo množico vaščanov. Naposled mu vpričo njih poide potrpljenje in kamenjali bi ga, da ne poseže vmes župnik. Režija tega prizora je bila prav sijajna in učinkovita; stopnjujoča se napetost in fini prehod iz grobe podsmehljivosti v uničujočo mržnjo sta nemara še bolj vredna omembe ko vsesplošni pretep na koncu. Vznemirljiv in lep gledališki večer! "The Times" objavljajo tudi veliko fotografijo množičnega prizora v četrtem dejanju. V poročilu je govora o šestih pariških predstavah, fotografija pa je objavljena samo ena in to z naše predstave.

7

POVRATEK

Iz Pariza smo odpotovali takoj na dan po zadnji predstavi (4. julija) in prispeli v Ljubljano 5. julija 1956 zvečev, nakar je ansambel za zaključek sezone 1955/56 gostoval še na rudarskem prazniku v Zagorju.

Po povratku je predsednik upravnega odbora Juš Kozak poslal ansamblu naslednje čestitke in pozdrav:

„Vrnili ste se z radostnim prepričanjem, da ste poslanstvo Drame zmagoslavno opravili. Vaša pot ni bila lahka. Šli ste v svet, ki je skorajda prenasičen od kulturnih užitkov, v svet, kjer se križajo in stikajo vplivi vseh svetovnih kulturnih dogajanj, v svet, od koder so vrednote najduhovitejših besednih umetniških stvaritev človeštva kazale smeri in ga oplajale. V žarišče svetovne besedne kulture in bogate tradicije ste ponesli delo slovenskega pisatelja, ki se je rodil in delal v narodu, v katerega bivanje

je véliki svet šele v zadnjih časih privolil. Še težje je bilo vaše poslanstvo, ker niste mogli govoriti z jezikom, ki je kakor glasba vsem umljiva in odprta knjiga. V jeziku, ki ga le redki v svetu poznajo in ga tudi v domovini govori komaj poldrugi milijon, ste posredovali umetnino Ivana Cankarja, ki ga je po Vaši zaslugi spoznal sedaj kulturni svet. Vaše tolmačenje te umetnine se je moralo omejiti na gole elemente dramskega ustvarjanja, da ste z njimi prepričali tudi gluhe za moč našega in pisateljevega jezika. V spopadu z vsemi ovirami ste zmagali, priborili častno priznanje ne le sebi, temveč vsej slovenski kulturi.

V imenu upravnega odbora izrekam temu vélikemu dejanje najgloblje priznanje in zahvalo vsemu sodelujočemu ansamblu, režiserju, inscenatorju, dramaturgu in vsem, ki so pripomogli izvojevati ta uspeh.

Dovolite mi, da Vam tudi osebno kar najbolj pristrčno čestitam in Vam sporočam, kako me je Vaša zgodovinska zmaga prevzela in mi potrdila svetlo vero v ustvarjalno moč naše Drame.“

Poročila o pariškem uspehu so bila doma sprejeta zelo različno. Ne da bi se hoteli spuščati v kakršna koli nekronistična razpravljanja, moramo vendarle — prav kot kronisti — zabeležiti, da ni manjkalo navdušenja, veselja in sreče, pa tudi ne neke čudne skepse in komaj razumljive težnje po tem, da bi se pomen pariških dogodkov zmanjšal. Prav zato, da bi si lahko vsakdo ustvaril jasno sliko, razgrinjamo pred slovensko kulturno javnost vse „pariško gradivo“. To pa bi ne bilo popolno, če bi izmed prejetih čestitk ne objavili vsaj ene: čestitko dolgoletne zveste abonentke Marije ing. Turkove. Takole pravi:

„Mnogo spoštovani gospod direktor! Že kar precej odmaknjena živemu toku sedanjega življenja, vendar si ne morem kaj, da Vam ne bi k tako zmagovitemu pohodu naše gledališke umetnosti, naše slovenske Drame pred svetovni forum — kar najiskreneje čestitala.

Sprejmite, prosim, moje najgloblje spoštovanje in priznanje za celotni ansambel slovenske Drame in vsakega člana posebej ter ne najmanj za Vas osebno, ki ste nemalo pripomogli s svojim velikim znanjem, umetniškim čutom, sposobnostjo in neutrudljivim požrtvovalnim delom do tako impozantnega uspeha. Veselim se z Vami vsemi, sem ponosna na našo Dramo in toplo mi je pri duši ob zavesti, da mi je bilo dano doživetje tolikega priznanja naši gledališki umetnosti in kulturi v zunanjem velikem svetu.

Comme un bonheur ne vient jamais seul et qu'il était écrit qu'en 1956 Ljubljana ferait conquérir Paris, quatre jours après Prokofiev, nous arrivés le Théâtre national slovène dans des Valeurs de Cankar. Cette fois, tout était slovène, aussi bien l'auteur interprété que la troupe. La valeur des comédiens, la vérité de leur jeu et le dynamisme de leur création leur permit d'intéresser un public qui dans sa majorité ne comprenait pas un mot du texte. L'acte de la réunion à l'auberge déclencha les ovations; la mise en scène en fut excellente, et toute pareille à ces grands caecandos dans les symphonies de Beethoven. Une fois que le mouvement est donné, il ne s'arrête plus. Le morte, monte, s'enfièvre et la catastrophe finale, ainsi préparée, devient nécessaire: on dirait le coup de tonnerre qui déchire le ciel quand des nuages s'y sont longtemps amassés. L'effet est simple, puissant, admirable. Le public réagit avec spontanéité, montrant ainsi combien il était sensible à la vérité des artistes slovènes et à l'élégance généreuse et fière de Cankar qu'il ne comprenait pas.

Le Troisième Festival de Paris n'est pas terminé comme on pourrait le croire en regardant les dates: c'est qu'on vient de le transformer en une institution permanente, le Théâtre des Nations. Désormais d'un bout de l'année à l'autre, une troupe étrangère sera l'hôte de Paris. N'est-ce pas un excellent moyen pour préparer cette Europe dont tous les pays rêvent.

Marcel Schneider

Odlocek pisma Marcela Schneiderja

Od svojih še nežnih dekliških let, ko sem prvokrat prestopila prag takratnega našega slovenskega gledališča, sem bila njegova najvnetejša oboževalka. In kasneje, vse do današnjih dni, ko sem mogla budno zasledovati vsak korak razvoja in vzpona celotnega ansambla, kakor tudi vsakega posameznega člana, — stoji moje spoštovanje, navdušenje in zanimanje neokrnjeno, prav kakor je bilo to v najlepših in najboljših letih mojega življenja, — še tudi danes in ostane do konca mojih dni.

In zato naj se ob tej izredni priložnosti še iz vsega srca zahvalim vsem onim velikim in manjšim, ki so bili a jih ni več, in vsem tem, ki so danes, — za ves plemeniti užitek, da, — tudi uteho in trenutno pozabo v mojih prebridkih dneh, — ki mi jih je nudila njihova umetnost. Hvala jim!

Upam in želim, da najdejo te vrstice pravilno razumevanje: kot izraz mojega osebnega občutja in če hočete, tudi izraz vsega tistega občinstva, ki spoštuje in ljubi našo gledališko umetnost. Tolmačite prosim tako vsemu gledališkemu kolektivu in kot moj posebni pozdrav ob povratku domov. Prav tako toplo pozdravljam Vas, gospod direktor z najboljšimi željami za višek viškov Vaše lastne in celotne naše slovenske gledališke umetnosti. Hvala Vam!!“

Tudi če bi ne bili samo kronisti, bi te vrstice ne potrebovale nobenega komentarja.

Takoj po povratku iz Pariza smo poslali pariški gledališki list in Cankarjeve Hlapce v francoskem prevodu vsem gledališčem, ki so sodelovala na festivalu ter vsem ameriškim in evropskim založbam, s katerimi imamo zveze. Glede na odmev naše uprizoritve v svetu je namreč zelo ugoden položaj za to, da bi gledališča začela uvrščati Cankarjevo dramo v svoje repertoarje in gledališke založbe v svoje izdaje. Bili smo v zelo ugodnem položaju, da smo lahko razposlali Cankarjevo dramo, prevedeno v svetovni (francoski) jezik.

Konkretni rezultati te naše akcije za sedaj še niso znani. Najresnejši interesent za izdajo Hlapcev v nemškem jeziku je znana založba Samuel Fischer v Frankfurtu na Meni, vendar definitivne odločitve še ni. Tik pred zaključkom redakcije smo prejeli telegram od dramaturga „Gledališča Maksim Gorki“ iz Vzhodnega Berlina, ki je nujno zaprosil za slovenski original Cankarjeve drame. Vse kaže, da so se odločili za uprizoritev in da so dobili tudi prevajalca, ki bo ob pomoči francoskega teksta Hlapcev preliel v nemščino. (O tem bomo še poročali — op ur.)

Pariškemu gostovanju se imamo zahvaliti za tesnejše stike za vrsto renomiranih gledališč. Narodno gledališče Bukarešta je povabilo direktorja Slavka Jana na obisk in pričakovati je, da bo ta obisk rodil tudi konkretne sadove v izmenjavi dramskih del in morda celo v medsebojnem gostovanju.

Pariški dogodki so za nami. Slovensko gledališče in slovenska dramatika sta se uvrstili kot enakopravna, spo-

štovanja in upoštevanja vredna člana v družino evropskih gledališč. Se več: umetniški direktor festivala Claude Plan-son je na poslovilni slovesnosti, ki nam jo je priredila direkcija festivala, 3. julija ponoči po zadnji predstavi, izjavil, da jugoslovansko gledališče sodi med tista gleda-lišča, ki se bodo prej ali slej pomerila za častno mesto prvega gledališča v Evropi, generalna upravnica festivala Nadine Farel pa v pismu od 14. avgusta 1956 izraža upanje, da bodo lahko Dramo Slovenskega narodnega gledališča pozdravili v GLEDALISCU NARODOV („J'espère que nous aurons la joie de vous revoir au Théâtre des Nations“).

Izjavi direktorja Clauda Plansona in upravnice Nadine Farel je sicer vzeti z določeno rezervo, saj sta bili podani v pravi ekstazi navdušenja, toda bistvo ostane: slovensko gledališče se je s Cankarjem v Parizu premaknilo iz lokalne anonimnosti v svetovni avditorij in si utrla pot naprej — v nove preizkušnje in, upajmo, v nove uspehe.

Lojze Filipič.

Vlado Lamut: V pariškem metroju

SLOVENSKI TISK O SODELOVANJU DRAME SLOVENSKEGA NARODNEGA GLEDALIŠČA IZ LJUBLJANE NA III. MEDNARODNEM GLEDALIŠKEM FESTIVALU V PARIZU

(Bibliografski podatki)*

- GLAS GORENJSKE, št. 35 — Kranj, 4. maja 1956, str. 2 — Zapisek v rubriki „Iveri“: Komisija za kulturne stike z inozemstvom...
- GLAS GORENJSKE, št. 53 — Kranj, 6. julija 1956, str. 5 — Zapisek v rubriki „Iveri“: Ljubljanska Drama nastopa te dni...
- GL DRAME SNG, 1955—56 — št. 9, str. 403 — Drama SNG bo zastopala Jugoslavijo na letošnjem tretjem svetovnem dramskem festivalu v Parizu.
- LJUBLJANSKI DNEVNIK, št. 102 — 29. aprila 1956, str. 11 — Kulturne vesti — Naposled: Drama SNG v Pariz.
- LD, št. 109 — 10. maja 1956, str. 4 — dr. Joža Mahnič: Veliki Cankar v velikem svetu.
- LD, št. 113 — 15. maja 1956, str. 4 — Življenjsko delo: prevajanje Cankarja v francoščino. Obisk pri Sidoniji Jeras-Guinot (S.F.).
- LD, št. 125 — 29. maja 1956, str. 2 — Kulturne vesti: „Les valets“ ali „Les serveurs“?
- LD, št. 129 — 2. junija 1956, str. 2 — Kulturne vesti: Ljubljanska Opera bo gostovala v Parizu.
- LD, št. 134 — 8. junija 1956, str. 4 — S „Hlapci“ v Pariz. Razgovor z direktorjem ljubljanske Drame Slavkom Janom (s sliko Ivana Cankarja).
- LD, št. 147 — 23. junija 1956, str. 2 — Kulturne vesti: Pogovor z občinstvom v ljubljanski Drami; str. 6 — Med novimi knjigami in revijami: „Hlapci v francoščini“.
- LD, št. 152 — 29. junija 1956, str. 2 — Kulturne vesti: Ljubljanska Drama odpotovala v Pariz.
- LD, št. 153 — 30. junija 1956, str. 1 — Ljubljanska Drama na poti v Pariz (zapisek s sliko odhoda iz ljubljanskega kolodvora); str. 6 — Vasja Predan: Med dvema sezonama. Razgovor z dramaturgom Drame SNG Lojzetom Filipičem (s sliko L. Filipiča).
- LD, št. 155 — 3. julija 1956, str. 1 — Cankarjevi „Hlapci“ v Parizu (zapisek s sliko iz III. dejanja „Hlapcev“).

* V seznamu so navedeni tudi članki, ki niso v neposredni zvezi z naslovno temo, a se vsaj mimogrede dotikajo gostovanja Drame SNG v Parizu. Podatki so bili zbrani v časopisnem oddelku NUK, kolikor so bili tam na razpolago do 15. septembra 1956.

- LD, št. 157 — 6. julija 1956, str. 2 — Kulturne vesti: Poročili o gostovanjih SNG.
- LD, št. 158 — 7. julija 1956, str. 2 — Kulturne vesti: Izvlečki iz kritik pariških časopisov o gostovanju ljubljanske Drame. — Nekaj izjav gledališnikov o turneji ljubljanske Drame.
- LD, št. 160 — 10. julija 1956, str. 2 — Kulturne vesti — Vasja Predan: Presenetljiv uspeh v Parizu (s sliko L. Filipiča).
- LD, št. 200 — 25. avgusta 1956, str. 2 — Kulturne vesti: Drama SNG začenja Linhartovo jubilejno sezono (Lk).
- LD, št. 205 — 31. avgusta 1956, str. 3 — Zapisek v rubriki „Ljubljana iz dneva v dan“: Zvedeli smo...
- LD, št. 234 — 4. oktobra 1956, str. 2 — Kulturne vesti: Odmevi na predstavo „Hlapcev“ v Parizu.
- LJUDSKA PRAVICA, št. 101 — 29. aprila 1956, str. 2 — Ljubljanska Drama bo sodelovala na pariškem festivalu.
- LdP, št. 125 — 29. maja 1956, str. 5 — Cankarjevi „Hlapci“ v francoščini.
- LdP, št. 128 — 2. junija 1956, str. 2 — Pred gostovanjem ljubljanske Opere v tujini.
- LdP, št. 151 — 28. junija 1956, str. 6 — Ljubljanska Drama na poti v Pariz (s sliko iz III. dejanja „Hlapcev“).
- LdP, št. 152 — 30. junija 1956, str. 2 — Ljubljanska Drama odpotovala na pariški festival.
- LdP, št. 153 — 1. julija 1956, str. 2 — Ansambel ljubljanske Drame prispel v Pariz.
- LdP, št. 155 — 3. julija 1956, str. 2 — Uspel nastop ljubljanske Drame v Parizu.
- LdP, št. 157 — 7. julija 1956, str. 2 — Seja upravnega odbora SNG; str. 6 — Povratak Drame SNG.
- LdP, št. 160 — 10. julija 1956, str. 6 — Marjan Javornik: Pariški zapiski ljubljanske Drame (z Garryjevo risbo Levarjeve, Severja, Furijana, Cesarja, Koviča in Gregorina, ki jo je objavil „Le Parisien libéré“, 3. julija 1956).
- LdP, št. 186 — 9. avgusta 1956, str. 4 — K. Kovič: V premoru med dvema sezonama. Razgovor s Slavkom Janom, direktorjem Drame SNG (s sliko ansambla Drame SNG po predstavi „Hlapcev“ v Parizu).
- LdP, št. 199 — 25. avgusta 1956, str. 6 — Marjan Javornik: Molk v Parizu.
- LdP, št. 211 — 8. septembra 1956, str. 5 — Veno: S „Hlapci“ v sezono.
- MATAJUR, št. 12 — Udine, 16.—30. junija 1956, str. 3 — Cankarjevi „Hlapci“ na pariškem festivalu.
- MLADINA, št. 29 — 24. julija 1956, str. 5 — Mi in Cankar v Parizu (s sliko S. Severja kot Jermana — Jk).
- NASI RAZGLEDI, št. 14 — 21. julija 1956, str. 348 — Lojze Lilič: Slovensko gledališče s Cankarjem v Parizu. (Miroljuben zapisek, ki se mu je vrnil polemičen intermezzo).

- NAŠI RAZGLEDI, št. 15 — 11. avgusta 1956, str. 371 — Primorka: Gostovanje ljubljanske Opere in Drame v Parizu. (Pismo iz Pariza „Našim razgledom“).
- POMURSKI VESTNIK, št. 21 — Murska Sobota, 31. maja 1956, str. 3 — Kratke kulturne novice: V kratkem bo odpotoval v Pariz ansambel SNG iz Ljubljane.
- PRIMORSKI DNEVNIK, št. 103 — Trst, 29. aprila 1956, str. 1 — Cankarjevi „Hlapci“ na festivalu v Parizu.
- PRIMORSKI DNEVNIK, št. 152 — Trst, 30. junija 1956, str. 2 — Ljubljanska Drama na poti skozi Trst (zapisek s sliko postanka na tržaškem kolodvoru).
- PRIMORSKI DNEVNIK, št. 159 — Trst, 8. julija 1956, str. 3 — Na gostovanju po Zapadni Evropi in na pariškem festivalu. Ljubljanska Opera in Drama sta doživeli izreden uspeh.
- PRIMORSKE NOVICE, št. 27 — Nova Gorica, 6. julija 1956, str. 2 — Ljubljanska Opera in Drama v Parizu.
- SLOVENSKI JADRAN, št. 19 — Koper, 4. maja 1956, str. 5 — Kulturne vesti: Naša Drama v Parizu.
- SLOVENSKI JADRAN, št. 29 — Koper, 13. julija 1956, str. 5 — Kultura-prosveta: Ljubljanska Drama med prvimi v Evropi.
- SLOVENSKI POROČEVALEC, št. 102 — 30. aprila, 1. in 2. maja 1956, str. 2 — Ljubljanska Drama gre v Pariz.
- SP, št. 111 — 13. maja 1956, str. 2 — Beograjska Opera v Parizu; str. 4 — Ob jubileju: v veliki svet (Bogdan Pogačnik).
- SP, št. 121 — 25. maja 1956, str. 8 — Priprave za gostovanje SNG v Parizu (s sliko iz petega dejanja „Hlapcev“).
- SP, št. 128 — 2. junija 1956, str. 2 — S seje upravnega odbora. SNG v znamenju Pariza. Ljubljanska Opera povabljen v Veliko Opero.
- SP, št. 132 — 6. junija 1956, str. 5 — S III. pariškega festivala. O uspehu Nacionalnega gledališča Belgije (Boris Grabnar).
- SP, št. 135 — 10. junija 1956, str. 6 — Bogdan Pogačnik: Pariško pismo — iz Ljubljane (s slikami: Festivalsko gledališče Sarah Bernhardt, Mojster molka Marcel Marceau).
- SP, št. 150 — 27. junija 1956, str. 5 — Javna zaupnica gledališču. Razgovor z občinstvom v ljubljanski Drami. Obisk je znatno porasel. Repertoarni načrti. Mnenja in predlogi. Priprave za Pariz.
- SP, št. 153 — 30. junija 1956, str. 1 — Ljubljanska Drama je odpotovala v Pariz (zapisek s sliko odhoda iz ljubljanskega kolodvora); — str. 1 — Naša Opera v Parizu (od posebnega dopisnika — Tit Vidmar).
- SP, št. 154 — 1. julija 1956, str. 2 — Ljubljanska Drama v Parizu.
- SP, št. 155 — 3. julija 1956, str. 1 — Uspeh naše Drame v Parizu. Prvi njen nastop so gledalci sprejeli z navdušenim odobravanjem (od našega dopisnika — T. V.).
- SP, št. 156 — 4. julija 1956, str. 4 — Vsa vrata so odprta naši Operi po uspehu v Parizu (od našega posebnega dopisnika — Tit Vidmar).

- SP, št. 158 — 7. julija 1956, str. 4 — Med prvimi v Evropi. Odličen uspeh ljubljanske Drame na pariškem festivalu (Tit Vidmar).
- SP, št. 159 — 8. julija 1956, str. 6 — B. Pogačnik: Ta veseli dan ali 200 let Antona Tomaža Linharta.
- SP, št. 160 — 9. julija 1956, str. 2 — Ljubljanska Drama v Zagorju.
- SP, št. 177 — 29. julija 1956, str. 6 — Tit Vidmar: Slovenski dnevi v Parizu. Nekaj splošnih in zasebnih vtisov (z risbo Place Vendôme). Nadaljevanja: II., SP, št. 183 — 5. avgusta 1956, str. 6 (z risbo Rodinovega muzeja); III., SP, št. 189 — 12. avgusta 1956, str. 6 (z risbami: Le Pont Neuf — Novi most, L' Hôtel de Ville — Mestna hiša, Gledališče Sarah Bernhardt); IV., SP, št. 198 — 22. avgusta 1956, str. 5; V., SP, št. 204 — 29. avgusta 1956, str. 5; VI., SP, št. 210 — 5. septembra 1956, str. 5 (z risbama: Louvrška kolonada, Champs Elysées).
- SP, št. 207 — 2. septembra 1956, str. 6 — Ljubljanska Drama začenja s „Pohujšanjem“ (s sliko dramskega gledališča — bp).
- SP, št. 212 — 8. septembra 1956, str. 4 — „Hlapci“ — prva predstava Drame SNG v Ljubljani (jt).
- SP, št. 227 — 25. septembra 1956, str. 4 — Lojze Filipič: „Praznovali smo rojstvo novega gledališkega naroda“. Novi odmevi na pariška gostovanja Drame SNG.
- SLOVENSKI VESTNIK, št. 20 — Celovec, 18. maja 1956, str. 3 — Kulturne drobtine: Cankarjevi „Hlapci“ na pariškem festivalu.
- SOCA, št. 19 — Gorica, 12. maja 1956, str. 3 — Cankarjevi „Hlapci“ na pariškem festivalu.
- SODOBNA POTA, 1956 — št. 6—7, str. 377 — Lojze Filipič: Cankar v Parizu.
- TEDENSKA TRIBUNA, št. 23 — 14. junija 1956, str. 1 — Zapisek o gostovanju Opere in Drame v Parizu (s sliko J. Lipuščka).
- TT, št. 24 — 21. junija 1956, str. 1 — Zapisek o poti Drame v Pariz (s sliko S. Severja).
- TT, št. 26 — 5. julija 1956, str. 9 — Po triumfu v Parizu (mgh).
- TT, št. 27 — 12. julija 1956, str. 7 — Ljubljanska Drama je osvojila Pariz.
- TT, št. 28 — 19. julija 1956, str. 9 — Marcel Schneider nam piše iz Pariza: Le troisième Festival de Paris (Tretji pariški festival).
- TOVARIS, št. 19 — 20. maja 1956, str. 524 — Kulturni razglednik (zapisek).
- TOVARIS, št. 26 — 8. julija 1956, str. 720 — Kulturni razglednik (zapisek).
- TOVARIS, št. 27 — 15. julija 1956, str. 748 — Kulturni razglednik (zapisek).
- VEČER, št. 102 — Maribor, 3. maja 1956, str. 2 — Kulturne vesti: Cankarjevi „Hlapci“ na pariškem festivalu.
- VEČER, št. 153 — Maribor, 2. julija 1956, str. 1 — Uspeh „Hlapcev“ v Parizu (AFP).

Vlado Lamut: Ob Seini

KRAŠ

JAGETIC®

V TRGOVINI

ČOPOVA 16

Telef. 22-622

Perlton

dobite vse vrste ženskega perila,
nogavic i. t. d.

Kvaliteta prvovrstna! Najmodernejši
vzorci! Cene konkurenčne!

Brezobvezen ogled!
Priporočamo se!

TRGOVSKO PODJETJE

Svila
(bivši Urbanc)

SE PRIPOROČA

KOLODVORSKA RESTAVRACIJA
V LJUBLJANI

obratuje nepretrgoma in
nudi gostom stalno toplo
hrano in pijačo.

SOLEA
krema

*Za nego kože
za lepoto
in zdravje*

Eau de Cologne
Narta

KREMA

CLEANSING
KREMA

TOALETNI
Borai

Gobna krema

EAU DE
COLOGNE

LAK

»DROGERIJA«

POSLUŽUJTE SE DROGERIJ IN
PARFUMERIJ V LJUBLJANI-

ELEKTRO STROJNO
PODJETJE

TIKI

LJUBLJANA
TRATA Štev. 12, telefon 27-67

se udeležuje na področju elektro kovinske stroke z izdelovanjem električnih grelnih in varilnih naprav, konstruira in izdeluje različne individualne kovinske in elektro izdelke za potrebe industrije ter široke potrošnje.

TRGOVSKO PODJETJE

„lobak“

Ljubljana • Tel. 30-956

*Vam nudi preko svojih
skladišč in maloprodajalnic
kvalitetne tobačne izdelke
vseh naših tobačnih tovarn*

TELEKOMUNIKACIJE

Ljubljana

kvaliteta
okus
renome

TOVARNA NOGAVIC
LJUBLJANA-SAVIJE

izdeluje nogavice iz sintetičnih vlaken, kakor Nylon, Perlon, Enkalon in slično, kakor tudi vse vrste raztegljivih nogavic.

Prvovrstna kakovost in okusna ter praktična oprema.

Pekarna center

priporoča
svoje
prvovrstne
izdelke!

Slaščičarstva in pekarnarstva
„BEŽIGRAD“

Ljubljanska

TOVARNA HRANIL

LJUBLJANA, ŠMARTINSKA C. 30

priporoča svoje odlične izdelke:

KAVOVINE: »Proja«, »Star« in »Brazil«
OVSENE KOSMIČE — SPECIALNI
PŠENIČNI ZDROB

PRAŠKE ZA KUHINJE: vanilin, pecilni
prašek, cimet, acitron

PUDINGE: najboljših okusov (kakao,
vanilin, rum, limona, mandeljni)

Ustanovljena 1909 — nad 45 let v službi ljudstva.

MODERNI • POCENI
SOLIDNO IZDELANI

SONOVI-POMLADANSKI
MODELI

O B L E K
P L A Š Č E V
K O S T U M O V

VELEBLAGOVNICA
Nama
LJUBLJANA

Zivila in gospodinjske potrebščine
nabavljajte v trgovini

»SORA«

Tavčarjeva 6, telefon 23-254

BLAGO VEDNO KVALITETNO!
POSTREŽBA HITRA — PO ŽELJI
DOSTAVLJAMO BLAGO NA DOM!

Restavracija »K O P E R«
GRADIŠČE 13

Telefon: 23-094

OBIŠČITE NAS PO PREDSTAVAH!
PRISTNA ISTRSKA VINA!
ODLIČNA KUHINJA!
DNEVNO SVEŽE RIBE!
PRIJETEN VRT, POSTREŽBA TOČNA
IN HITRA! — SPREJEMAMO NAROČILA!

Tekstil-promet

LJUBLJANA, Stritarjeva ulica 5

Vam nudi

veliko izbiro tekstilnega ter galanterijskega blaga, in to po zelo
ugodnih cenah

Pri nakupu
čevljev
se boste
odločili
za znamko

Peko

ki je že
nad
pol stoletja
vodilna
v modi
in kvaliteti

Gledališki list Drame Slovenskega narodnega gledališča v Ljubljani. Lastnik in izdajatelj Slovensko narodno gledališče Ljubljana. Urednik Lojze Filipič. Osnutek za naslovno stran: Vladimir R i j a v e c. Izhaja za vsako premiero. Naslov uredništva: Ljubljana, Drama SNG, poštni predal 27. Naslov uprave: Glavno tajništvo SNG, Ljubljana, Cankarjeva 11/I. Redakcija 1. (izredne) številke XXXVI. letnika (sezona 1956/57) je bila zaključena 13. septembra, tisk pa je bil končan 10. oktobra 1956. Naklada 2000 izvodov, obseg 4¼ tiskovne pole. Tisk tiskarne Časopisno-založniškega podjetja »Slovenski poročevalec« v Ljubljani.